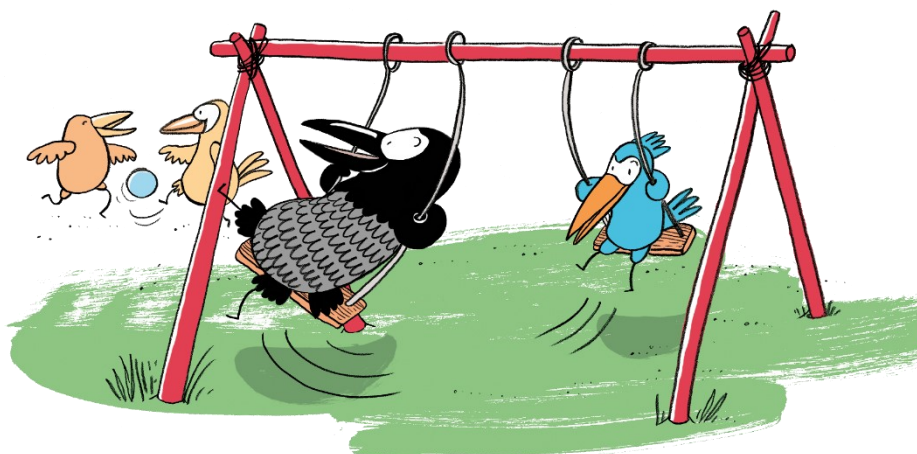

*Lapsuus Lempäälässä –
vahva silta tulevaisuuteen*

Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

”Autamme jokaista lasta kiipeämään omalle vuorelleen, niin korkealle kuin mahdollista, yhteistyössä häntä ympäröivien turvallisten aikuisten kanssa.”

Sisällys

Johdanto.....	4
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	6
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	7
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	15
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	17
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	17
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	20
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	23
2.4 Arvoperusta.....	25
2.5 Oppimiskäsitys.....	29
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	31
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	34
Ajattelu ja oppiminen	35
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	35
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	36
Monilukutaito	38
Digitaalinen osaaminen	39
Osallistuminen ja vaikuttaminen	40
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat.....	41
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	43
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	45
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	45
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	46
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	47
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	48
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	48
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	52
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	54
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	55

Yhteistyö eri tahojen kanssa	56
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	59
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	60
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	60
4.2 Pedagoginen dokumentointi	66
4.3 Monipuoliset työtavat	68
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	69
4.5 Oppimisen alueet	71
Kielten rikas maailma	72
Ilmaisun monet muodot	74
Minä ja meidän yhteisömme	76
Tutkin ja toimin ympäristössäni	77
Kasvan, liikun ja kehityn	79
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	82
Kaksikielinen varhaiskasvatus	84
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	86
5. Lapsen tuki	87
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	87
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	87
5.2 Yhteistyö tuen aikana	90
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	90
Monialainen yhteistyö	90
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	92
Yleinen tuki	92
Tehostettu tuki	93
Erityinen tuki	93
Tuen muodot	94
5.4 Lapsen tuen arviointi	96
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	97
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	100
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	101
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	104

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	104
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	105
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	105
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat.....	106

Johdanto

Lapsuus Lempäälässä – vahva silta tulevaisuuteen

Opetushallitus hyväksyi Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ensimmäisen kerran 18.10.2016. Tämä edellytti, että kunnat laativat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman siten, että paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on ensimmäistä kertaa kunnissa käytössä 1.8.2017 alkaen. Opetushallitus antoi viimeisimmän määräyksen uusista perusteista helmikuussa 2022, uudet valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet astuivat voimaan 1.3.2022. Kunnalliset paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tulee olla valmiina 1.8.2022 alkaen. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) muodostavat kokonaisuuden.

Tampereen kaupunkiseudun kunnissa (Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Tampere, Vesilahti ja Ylöjärvi) on tehty yhteistä vasutyötä ja varhaiskasvatussuunnitelmalle on sovittu yhtenäinen rakenne. Jokaisessa kappaleessa on ensin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tekstit, jonka jälkeen on mahdollinen Tampereen kaupunkiseudun osuus ja tämän jälkeen Lempäälän kunnan oma osuus. Tampereen kaupunkiseudun ja Lempäälän kunnan osuudet on kirjattu sinisellä lukemisen sujuvoittamiseksi.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelman päivitys 2022 on tehty niiltä osin, kuin muutokset valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä lapsen tuen järjestämistä koskevassa laissa velvoittavat huomioimaan. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä on nostettu **positiivinen pedagogiikka, hyvän huomaaminen ja vahvuuksien tunnistaminen ohjauksiksi toimintamenetelmiksi varhaiskasvatuksen inklusiivisessa kokopäiväpedagogisessa arjessa.**

Päivitystyöhön osallistui varhaiskasvatusyksiköiden johtajista ja varhaiskasvatuksen erityisopettajista koostuva työryhmä. Henkilöstöä osallistettiin varhaiskasvatussuunnitelman teemoihin hoito- ja pedatiimeissa, sekä vapaamuotoisemmissa vasukahviloissa. Henkilöstölle tehtiin vasun rakenteeseen ja käytettävyyteen liittyvä kysely. Huoltajille ja lapsille suunnatussa kyselyssä selvitettiin mitkä ovat heille varhaiskasvatuksen kaikkein tärkeimmät ja merkityksellisimmät asiat.

Lempäälän kuntastrategia toteutuu varhaiskasvatuspalvelujen **vision** ”Lapsuus Lempäälässä – vahva silta tulevaisuuteen” kautta. Varhaiskasvatuksen **palvelulupaus** ”Autamme jokaista lasta kipeämään omalle vuorelleen, niin korkealle kuin mahdollista, yhteistyössä häntä ympäröivien turvallisten aikuisten kanssa” konkretisoi varhaiskasvatuksen visiota. Lempäälän varhaiskasvatuksen **painopistealueita** ovat **osallisuus, yhteisöllisyys, tulevaisuusajattelu, kestävä ja hyvinvointia edistävä elämäntapa sekä sitoutuminen positiivisen pedagogiikan toteuttamiseen.** Lapsuus Lempäälässä rakentuu näiden painopisteiden avulla vision mukaiseksi vahvaksi sillaksi tulevaisuuteen. Painopisteet ohjaavat varhaiskasvatuksen johtamista ja henkilöstön tekemää kasvatustyötä yhdessä juuri päivittyvän kasvatuksen ja opetuksen kehittämissuunnitelman 2023–2028 (KuntaKesu) kanssa.

Lempäälän varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden päivityksessä on huomioitu Unicefin Lempäälän kunnalle vuonna 2022 myöntämä **Lapsiystävällinen kunta- tunnustus (LYK)**. Varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen oikeudet toteutuvat varhaiskasvatuksen arvopohjassa. Lasten oikeuksien näkökulman edistäminen, kehittäminen ja arviointi toteutuu varhaiskasvatuksessa kaikilla suunnittelun ja arvioinnin tasoilla.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatus sai Positive Learning Oy:n myöntämän **Suomen ensimmäisen Huomaa hyvä – varhaiskasvatuskunta tunnustuksen kesäkuussa 2021**.

Huomaa hyvä on Kaisa Vuorisen ja Lotta Uusitalon luoma luonteenvahvuuksien tunnistamiseen ja vahvistamiseen liittyvä positiiviseen pedagogiikkaan pohjautuva filosofia, jonka tavoitteena on tuoda jokainen lapsi yhä enemmän tietoiseksi omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan.

Jokainen lapsi oppii tunnistamaan ja kehittämään omia vahvuuksiaan tutkittujen menetelmien avulla. Arjessa opetellaan tunne-, kaveri- ja oppimistaitoja hyvän vuorovaikutuksen, laadukkaiden menetelmien ja materiaalien avulla. Harjoitellaan aktiivisesti ja tietoisesti huomaamaan hyvää kaverissa. Asetetaan yhteisiä tavoitteita toiminnalle (henkilöstö, lapsiryhmät ja koko yhteisö, huoltajat mukaan lukien). Opitaan toimimaan samaan suuntaan ”joukkueena”, toinen toista tukien. Koko työyhteisön hyvinvointia johdetaan ja vahvistetaan tutkituilla työtavoilla. Rakennetaan myönteistä vuorovaikutusta ja toimivaa yhteistyötä huoltajien kanssa.

Positiivinen pedagogiikka on ennen kaikkea aktiivista ja tietoista hyvän huomaamista sekä onnistumisiin keskittymistä arjessa. Positiivinen varhaiskasvatuksen aikuinen osaa asennoitua optimistisesti monenlaisiin arjen asioihin ja suunnata voimavaransa ratkaisukeskeisesti vuorovaikutukseen ja toimintatapoihin.

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvo-perustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikalli-

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

sen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosi- aali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta var- ten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallis- tua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 **asettaa vaatimuksen varhaiskasvatuksen toiminta- kulttuurin kehittämiseksi**. Varhaiskasvatussuunnitelmatyön pohjana ovat varhaiskasvatuslaki, var- haiskasvatussuunnitelman perusteet, Lempäälän kuntastrategia sekä KuntaKesu.

Varhaiskasvatuksen järjestäjänä Lempäälässä toimii Lempäälän kunnan varhaiskasvatuspalvelut. Päivittäinen toiminta pohjautuu kansainvälisille sopimuksille, Suomen lainsäädännölle sekä Lem- päälän kunnan varhaiskasvatus- ja opetuspalvelujen linjauksille. Lempäälässä paikallinen varhais- kasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaisena suunnitelmana, joka ohjaa varhaiskasvatustyötä kaikissa toimintamuodoissa. **Yksikkökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia ei laadita. Varhais- kasvatuksen lapsiryhmissä laaditaan kehkeytyvä ryhmän pedagoginen toimintasuunnitelma, joka rakentuu tiimisopimuksen ja lasten vasuista nousevien kasvattajille asetettujen tavoittei- den pohjalta.**

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Lempäälän varhaiskasvatuspalveluissa toimintamuotoja ovat **kunnallinen varhaiskasvatus** (päivä- koti- ja perhepäivähoito) ja **yksityinen varhaiskasvatus** (päiväkoti-, perhepäivä- sekä ryhmäperhe- päiväkotihoidot). Avointa varhaiskasvatustoimintaa toteutetaan yhteistyössä hyvinvoinnin palvelu- alueen kanssa, osana perhekerhoja.

Pedagogiikkaa toteutetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa siten, että lapsen päivästä muodostuu eheä kokonaisuus. Varhaiskasvatuspäivä on kaikkine toimintoineen arvokas ja merkityksellinen, toi- minta on tavoitteellista ja suunnitelmallista koko päivän ajan. **Totutut toimintatavat ja rakenteet tulee arvioida ja suunnitella vastaamaan joustavaa, laadukasta ja inklusiivista kokopäiväpedago- giikkaa.**

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on Lempäälässä koko ajan kehittyvä asiakirja, jota arvioi- daan ja päivitetään erilaisten tarpeiden mukaan vuosittain. **Kiinnitämme huomiota varhaiskasva- tuksen toteuttamiseen, miten lapset saavat olla toimijoita arjessaan ja vaikuttaa toiminnan läh- tökohtiin ja päämääriin.**

Lempäälän kunnan paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyy sivistyslautakunta. Lempää- län kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä, hyväksymisen jälkeen varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa.

Varhaiskasvatussuunnitelma, esiopetuksen opetussuunnitelma sekä perusopetuksen opetussuun- nitelma ovat jatkumo lapsen kasvun ja opin polulla. Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitel- man (vasun) toteutumista sekä varhaiskasvatuksen laadun ja toimintakulttuurin kehittämistä suunnittelee, ohjaa ja arvio **varhaiskasvatuksen johtotiimi yhteistyössä varhaiskasvatusyksiköi- den johtajien ja hallinnon asiantuntijoiden kanssa.**

Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena on varhaiskasvatustakiin ja varhaiskasvatussuunnitel- man perusteisiin perustuva varhaiskasvatuksen toteuttaminen, jossa lähtökohtana on **lasten osal- lisuus, toimijuus ja vaikuttaminen yhteistyössä perheiden kanssa.**

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatustakiin turvaama oikeus saada suunnitelmal- lista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen var- haiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide

¹⁷ Varhaiskasvatustakiin 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatustakiin 4 § ja HE 148/2021 s. 34

ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen varhaiskasvatus alkaa perheen hakeutumisesta varhaiskasvatuksen palveluihin. Laadukkaalla palveluohjauksella varmistamme, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikista Lempäälän varhaiskasvatuksessa tarjolla olevista toimintamuodoista, niiden sisällöistä ja ominaispiirteistä. **Jokainen Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksen työntekijä toimii omalta osaltaan palveluohjaajana työpaikallaan.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma nähdään Tampereen kaupunkiseudulla prosessina.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on kokonaisuus, joka muodostuu ennen hoidon aloitusta tutustumisen yhteydessä huoltajien kanssa käytävästä **aloituskeskustelusta, päivittäisestä vuorovai-
kutuksesta sekä vuosittaisista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluista.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen on Lempäälän varhaiskasvatuksessa sovitut käytännöt. Lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa sekä päiväkotihoidossa että perhepäivähoidossa.

Kuvaus lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta tuen aikana löytyy kohdasta 5.5.

Lempäälässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut huoltajien kanssa käyvät varhaiskasvatuksen opettajat. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien sisällöstä ja niiden toteutumisesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat osana pedagogista vastuutaan, **yhteistyössä** muun tiimin kanssa. Kotona toimivalla perhepäivähoitajalla on mahdollisuus konsultoida varhaiskasvatuksen opettajaa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin liittyen.

Lapsi ja huoltajat ovat osallisia keskusteluun sovitulla tavalla. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu voidaan käydä myös lapsen läsnä ollessa ja lomakkeen sähköisestä kirjaamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja keskustelun aikana. **Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun kesto on 30 minuuttia.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun kutsutaan lapsen molemmat huoltajat. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan vuosittain ja sen toteutumista arvioidaan vähintään kerran toimintavuoden aikana, tarvittaessa useammin. Huoltajat osallistuvat myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointikeskusteluun.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät lomakkeet ja niihin liittyvä koulutus on laadittu pedagogisesta näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja perheohjaajaa on mahdollisuus konsultoida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin liittyen sekä kutsua mukaan sen eri vaiheisiin yhteistyössä huoltajien kanssa.

LAPSEN VASUPROSESSI

ALOITUS JA TUTUSTUMINEN

Kutsutaan lapsi ja huoltajat tutustumaan varhaiskasvatuspaikkaan.

Kerrotaan huoltajille varhaiskasvatuspaikan toimintakulttuurista ja -käytännöistä.

Pyydetään huoltajia kertomaan lapsestaan sekä odotuksistaan ja toiveistaan varhaiskasvatukselle.

Kerrotaan huoltajille osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksista.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

LAPSEN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle. Huomioidaan yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden näkökulmat.

- Kasvattajatiimi valmistautuu vasukeskusteluun ja pohtii lapsen osallisuuden tavat. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman laadinnassa.
- Vasukeskustelussa yhdistyvät lapsen, huoltajien, henkilöstön ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset.
- Kirjataan lapsen vahvuuksia, kehittymistä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet toiminnalle sekä tuen tarpeet ja tukitoimet.
- Lapsen vasu laaditaan pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta.

RYHMÄN PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Suunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Suunnitelmaa päivitetään lasten vasuista nousevilla asioilla sekä henkilöstön havainnoilla.

Suunnitelman laatimisessa hyödynnetään

- lasten vasuja
- lasten kiinnostuksen kohteita
- ryhmän pedagogista arviointia
- muuntuvia oppimisympäristöjä

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

ARVIOINTI

Tavoitteiden, toiminnan ja tuen toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Arviointiin osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat.

LAADUKAS
PEDAGOGINEN
TOIMINTA

TIEDONSIIRTO ESIOPETUKSEEN

Aloitus ja tutustuminen

Varhaiskasvatuspalveluiden palveluohjauksesta vastaa **varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö**. Perheet saavat varhaiskasvatuspäätöksen noin kuukautta ennen varhaiskasvatustarpeen alkamista. Palvelupäätöksen yhteydessä ohjeistetaan huoltajia tutustumaan Lempäälän kunnan nettisivuilta löytyvään **Tervetuloa –pakettiin**.

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu lapsen ja huoltajat tutustumaan varhaiskasvatuspaikkaan. Ennen varhaiskasvatuksen aloittamista varhaiskasvatuksen opettaja käy huoltajien kanssa **aloituskeskustelun**. **Varhaiskasvatusyksikön johtaja** täyttää perheen kanssa **tietojentarkistuslomakkeen** ennen varhaiskasvatuksen aloittamista. Perhe ja henkilöstö sopivat yhdessä lapselle sopivan määrän tutustumiskäyntejä varhaiskasvatuspaikkaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen opettaja sopii huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun ajankohdasta ja toteuttamistavasta. Vasukeskustelun jälkeen huoltajilla on mahdollisuus antaa palautetta Roidu-järjestelmän avulla.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan aikuisten pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle. Tavoitteita päivitetään myös virallisten keskustelujen välissä. Päivittäisten kohtaamisten merkitys huoltajien kanssa korostuu arjessa.

Ryhmän pedagoginen toimintasuunnitelma (PETO)

Ryhmän pedagogisesta toimintasuunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä muun tiimin kanssa. Suunnitelmaa päivitetään lasten vasuista nousevilla asioilla sekä henkilöstön havainnoilla. **Pedagogisen toimintasuunnitelman laatimisessa näkyy lasten osallisuus.** Siinä hyödynnetään lasten vasuja, lasten kiinnostuksen kohteita, ryhmän pedagogista arviointia ja muuttuvia oppimisympäristöjä sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteita. **Ryhmän pedagogisessa toimintasuunnitelmassa tehdään näkyväksi se, miten lapsi opettelee, kokee, toimii, osallistuu, leikkii, liikkuu, tutkii ja ilmaisee.**

Arviointi

Pedagogisen toiminnan tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta **arvioidaan säännöllisesti** ryhmien tiimipalavereissa sekä opettajien suunnittelu, arviointi ja kehittämisajalla. **Toiminnan sisältöä muutetaan tarvittaessa.** Lisäksi toiminnan arviointiin osallistuvat säännöllisesti niin lapset kuin heidän huoltajansa.

Tiedonsiirto esiopetukseen

Lasten siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on Lempäälässä suunnitelmallista ja toteutetaan kiinteässä yhteistyössä huoltajien ja perusopetuksen kanssa. Tiedonsiirron varhaiskasvatuksesta esiopetukseen varmistamme **tiedonsiirto** -lomakkeella, jonka täytämme yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Täytetty tiedonsiirtolomake toimitetaan kouluille sovittuna ajankohtana. Lapsen ollessa tehostetun tai erityisen tuen piirissä tapahtuu tiedonsiirto esiopetukseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma -asiakirjalla.

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

³² Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustilain 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁷ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1950

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat.

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituskeinoja ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikki- puisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatus- toiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontak- teja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä sään- nöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoit- teet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatuk- seen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annetta- van tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot ovat **päiväkoti ja perhepäivähoito**. Kunnallisissa päiväkodeissa lapsiryhmät on muodostettu **pääsääntöisesti** perustuen ikäryhmäjaot- teluun, 1–3-vuotiaat ja yli 3-vuotiaat. Lapsen täyttäessä kolme vuotta, hän siirtyy yli kolme -vuoti- aiden ryhmään. **Siirtyminen voi tapahtua myös kesken toimintavuoden**. 1.8.2020 aloitti kunnalli- sissa päiväkodeissa toimintansa 5 –vuotiaiden lapsiryhmät. Edellä mainituilla ryhmäjärjestelyllä py- ritään turvaamaan paras mahdollinen ikäryhmän tuottama pedagoginen vertaistuki niin viisivuoti- aille kuin sitä nuoremmillekin lapsille. Yhteistyötä esi- ja perusopetuksen kanssa tiivistetään ja ke- hitetään koko ajan nivelvaiheeseen liittyen.

Kaikki toimintamuodot, myös yksityinen varhaiskasvatus noudattavat Lempäälän kunnan varhais- kasvatussuunnitelmaa. Yksityiset palveluntuottajat toteuttavat paikallisen varhaiskasvatussuunni- telman arvopohjan mukaista toimintaa, **käytänteet arjessa voivat vaihdella**. Lapsen siirtyessä toi- mintamuodosta toiseen tehdään yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkumon turvaa- miseksi.

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Vuorohoito Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa

Vuorohoitoa tarjotaan Lempäälässä keskitetysti iltaisin, öisin, viikonloppuisin ja arki- ja juhlapäivinä. Vuorohoitoa (ennen klo 06, klo 18 jälkeen ja viikonloppuisin) tarjotaan vanhemman epäsäännöllisestä työstä tai opiskelusta johtuvista syistä. **Vuorohoito ei kuulu subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden piiriin.** Vuorohoitoa haettaessa perheen tulee toimittaa kirjallinen todistus epäsäännöllisestä työstä tai opiskelusta vuorohoitoa tarjoavan yksikön varhaiskasvatusyksikönjohtajalle.

Varhaiskasvatus perhepäivähoidossa

Lempäälän varhaiskasvatuksessa kunnallinen ja yksityinen perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutuvaa varhaiskasvatusta perhepäivähoitajan kodissa. Kunnalliset perhepäivähoitajat muodostavat alueellisesti tiimin. Alueellinen tiimi kokoontuu säännöllisesti arvioimaan ja kehittämään työn pedagogista sisältöä. Perhepäivähoitajat kokoontuvat yhteisesti lapsiryhmiensä kanssa, joka mahdollistaa lapsille toimimisen laajemmassa vertaisryhmässä toimimisen.

Lempäälässä kunnallisten perhepäivähoitajien esihenkilön sekä yksityisten valvonnasta vastaavan viranomaisen tehtävänä on ohjata, konsultoida ja tukea perhepäivähoitajia pedagogisen toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä, toteuttamisessa sekä arvioinnissa. Perhepäivähoidon esihenkilö vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta perhepäivähoidossa, yhteistyössä perhepäivähoitajan kanssa. Perhepäivähoidon lapsiryhmäkohtainen pedagoginen toimintasuunnitelma muodostuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

Lempäälän varhaiskasvatuspalveluiden sisällä lapsen siirtymisen ryhmästä toiseen toteutamme yhteistyössä huoltajien kanssa, suunnitellusti ja lapsen yksilöllisyyttä kunnioittaen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma säilyy sähköisessä Päikky -järjestelmässä lapsen mukana, koko hänen varhaiskasvatuspolkunsa ajan. Mikäli lapsi siirtyy Lempäälästä toisen kunnan palveluihin, **siirtyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja muut tarvittavat tiedot huoltajien välityksellä**, ellei heidän kanssaan toisin sovita.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on Lempäälässä suunnitelmallista ja toteutetaan kiinteässä yhteistyössä huoltajien ja perusopetuksen kanssa. Tiedonsiirron varhaiskasvatuksesta esiopetukseen varmistamme toimittamalla koululle **tiedonsiirtolomakkeen**, jonka täytämme yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa esiopetusta edeltävänä keväänä. Täytetty tiedonsiirtolomake toimitetaan kouluille sovittuna ajankohtana.

Yleistä tukea saavien lasten tiedot siirretään **Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen-lomakkeella**. Lapsen saadessa kehityksensä ja oppimisensa tueksi **tehostettua tai erityistä tukea** siirtyvät tiedot lapsen **varhaiskasvatussuunnitelma -asiakirjalla**. **Tehostettua tukea** saavien lapsien kehityksen ja oppimiseen tukeen liittyvät muut tiedot siirtyvät varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja koulun esiopettajan keskinäisessä tapaamisessa.

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Lapsen saadessa **erityistä tukea** varhaiskasvatuksessa, järjestetään yhteistyöpalaveri huoltajien, esiopetuksen ja muiden tarvittavien tahojen, kuten puheterapeutin, kanssa. Yhteistyöpalavereja ja oppilaiden tutustumista opettajaan ja oppimisympäristöön järjestämme riittävästi lasten tarpeet huomioiden. Tarpeen mukaan lapsen koulupolkua mietitään moniammatillisesti yhteistyössä huoltajien kanssa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ym-

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

päristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Lempäälän varhaiskasvatuksen **henkilöstö käsittelee varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan osana paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman työstämistä aina toimintavuoden alussa**. Henkilöstö avaa arvoperustan kohdat arvioiden kirjallisesti omaa toimintaansa tällä hetkellä arjessa; mikä sujuu jo arvoperustan suuntaisesti ja mitä olisi omassa toiminnassa kehitettävää, jotta arvoperusta toteutuisi työssä lapsen äärellä. Kirjausten pohjalta käydään keskustelut työyhteisössä ja työtiimeissä, joissa em. kohtia syvennetään yhdessä. Huoltajien mielipiteitä varhaiskasvatuksen arvoperustasta kartoitamme säännöllisillä kyselyillä sekä erilaisilla huoltajille suunnatuilla tilaisuuksilla.

Varhaiskasvatuksessa arvoperustamme keskiössä ovat lapsi ja hänen kokonaisvaltainen hyvinvointinsa. Kuuntelemalla ja havainnoimalla lapsen mielenkiinnon kohteita sekä osallistumalla aktiivisesti lasten leikkeihin ja muihin arjen tekemisiin, henkilöstö oppii parhaiten tuntemaan lapsen. Lapsituntemuksen ja hyvän vuorovaikutuksen kautta henkilöstömme toteuttaa arjessa **laadukasta ja inklusiivista kokopäiväpedagogiikkaa**, joka mahdollistaa lasten oman toimijuuden osana lapsiryhmää. **Toiminnassamme näkyy lasten oma kädenjälki ja kuuluu heidän äänensä.**

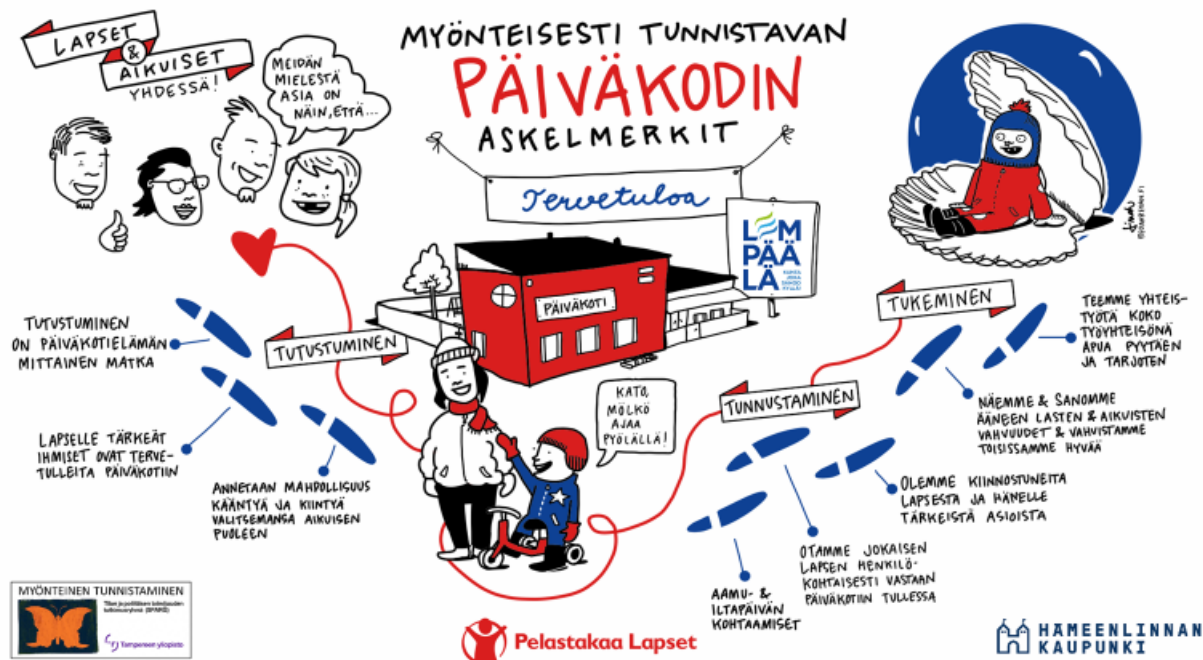
Lempäälän kunnan varhaiskasvatuspalveluissa lapset pääsevät vaikuttamaan arkeensa iästään ja kehitysvaiheestaan riippumatta. Lapsia kuullaan ja kuunnellaan osana heidän arkensa suunnittelua ja toteutusta. Lasten kohtaaminen on tärkeää jokaisessa tilanteessa ja yhteisissä keskusteluissa. Arjessa on keskustelu- ja neuvottelukulttuuri, jossa jokaisen ääntä arvostetaan. Henkilöstö ja lapset yhdessä pohtivat ja sopivat asioita, etsivät vastauksia ja ratkaisuja sekä perustelevat sovittuja päätöksiä. Perheiden erilaisia näkemyksiä ja toiveita kunnioitetaan. **Varhaiskasvatuksen aikuiset ovat kuuntelijoita, vierellä kulkijoita ja kohtaavat jokaisen perheen tasavertaisesti.**

Erilaiset tunteet kuuluvat elämään ja antavat asioille merkityksiä. Henkilöstö tukee lapsia tunnesäätelyn kehittämisessä ja on mukana kaikenlaisissa lasten tunnetiloissa turvallisena aikuisena; jakamassa, käsittelemässä, sanoittamassa, olemalla läsnä, tarjoamalla läheisyyttä ja turvaa. Lasten tunteita ei sivuuteta eikä arvoteta, koska ne ovat aitoja, oikeita ja osa hyvinvoivaan ihmisyyteen kasvamista. Henkilöstömme ohjaa ja tukee kaverisuhteiden ja vertaisryhmätaitojen kehittymistä. Ryhmään kuulumisen tunne syntyy siitä, että asioita tehdään yhdessä ja jokainen saa olla mukana toimijana.

Myönteinen tunnistaminen Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa toimitaan myönteisen tunnistamisen ajattelun mukaisesti. **Tutustumme** lapseen ja lapsen maailmaan ennakkoluulottomasti, **tunnistamme** lapselle merkityksellisiä asioita ja **tuemme** lasta asioissa, jotka lisäävät lapsen onnistumisen ja arvostuksen kokemuksia.

Myönteisesti tunnistavan varhaiskasvatuksen ydin on kohtaaminen ja vuorovaikutus. Vahvistamme arkisia kohtaamisia, osallisuutta ja lasten oikeuksia jokaisen lapsen kohdalla.

Positiivinen pedagogiikka ja Huomaa hyvä Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa

Positiivinen pedagogiikka perustuu käsitykseen lapsesta aktiivisena toimijana ja merkityksen rakentajana sekä myönteisyyden voimaan. Varhaiskasvatuksen positiivinen pedagogiikka rakentuu välittävien ihmissuhteiden, merkityksellisen toiminnan ja onnistumisen kokemusten muodostamasta kokonaisuudesta. Lempäälän kunnan varhaiskasvatus on valittu Suomen ensimmäiseksi Huomaa hyvä varhaiskasvatuskunnaksi vuonna 2021.

Positiivinen pedagogiikka on ennen kaikkea aktiivista ja tietoista hyvän huomaamista sekä onnistumisiin keskittymistä arjessa. Positiivisesti orientoitunut varhaiskasvatuksen henkilöstö osaa asennoitua optimistisesti monenlaisiin arjen asioihin ja suunnata voimavaransa ratkaisukeskeisesti.

Se millaiseksi henkilöstön ja lasten väliset suhteet muodostuvat, vaikuttaa lapsen minäkäsitykseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee lasten tunneilmaisua ja myönteisten tunteiden säätelyä, joka johtaa myönteisten tunteiden kasvuun. Myönteiset tunteet tukevat lapsen oppimista, motivoitua ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään osana perhettään. Huoltajien kanssa teemme yhteistyötä lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen edistämiseksi.

Rakennamme myönteistä toimintakulttuuria ja yhteisöllisyyttä yhdessä lasten kanssa, jotta lasten sosiaaliset suhteet vahvistuvat ja lasten hyvinvointi ja oppiminen mahdollistuvat. **Merkittävänä tekijänä on lasten osallisuus, lapsi saa olla oman elämänsä aktiivinen toimija.** Osallisuus synnyttää ja ylläpitää lapsen motivaatiota oppia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö valitsee lapsiryhmän tarpeiden, vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta lasten **hyvinvointia tukevat pedagogiset ratkaisut.**

Kaiken toiminnan lähtökohtana on lapsi, lapsen arki ja elämän kokonaisuus. Ylläpidämme turvalista oppimisilmapiiriä, tuemme lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja sekä autamme ja tuemme lapsia itseilmaisuun. Rohkaisemme lapsia dokumentoimaan, jakamaan ja tarkastelemaan omaa elämäänsä eri toimintaympäristöissä yhdessä toisten lasten, opettajien ja huoltajien kanssa. Huomiomme kohteena ovat asiat, rakenteet ja merkitykset, jotka tuottavat lapselle iloa.

Positiivinen pedagogiikka ei jätä vastoinkäymisiä ja vaikeuksia huomiotta, vaan lähestyy niitä positiivisesta näkökulmasta. Lapsi oman elämänsä aktiivisena toimijana voi välillä näyttäytyä vallitsevien olojen kyseenalaistamisena ja vastustamisena. Tärkeimpänä tehtävänäme tällaisissa tilanteissa on ymmärtää mistä vastustamisessa on kyse ja auttaa lasta ohjaamaan vastustus rakentavaksi muutosvoimaksi, joka voi synnyttää lapsen kannalta mielekkäämpää toimintakulttuuria.

Lempäälässä positiivisen pedagogiikan hengessä korostamme jokaisen lapsen erilaisuutta ja ainutkertaisuutta. Autamme lasta tunnistamaan ja huomioimaan omat vahvuutensa. Vahvuuksien tunnistaminen edistää lapsen oppimista ja kehittää lasten yhteistyö- ja ihmissuhdetaitoja. Lapselle ominaisten luonteenvahvuuksien käyttö arjessamme tuottaa lapselle tunteen onnistumisesta ja kokemuksen, että lapsi saa toimia juuri itsenään.

Lapsi oppii luottamaan itseensä ja omiin kykyihinsä. Luonteenvahvuuksia käyttämällä lisäämme lapsen hyvinvointia, onnellisuuden tunnetta, oman itsen hyväksyntää, toisten kunnioituksen lisääntymisen myötä. Tarjoamme lapsille mahdollisuuksia kehittyä vahvuuksissa ja vahvuuksien käytössä oikeassa tilanteessa, esimerkiksi palkitsemalla lasta kehumalla. **Vahvuusajattelu korostaa lapsen niitä piirteitä, jotka saavat lapsen toimimaan ja toimii voimauttavana työkaluna.**

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Lempäälän varhaiskasvatuksen **henkilöstö käsittelee toimintavuosittain arvoperustan lisäksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltä oppimiskäsitystä**. Oman oppimiskäsityksen tiedostaminen ja käsitteleminen on välttämätöntä toimintakulttuurimme kehittämisessä ja toimimisessa varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

Oppimisen edistämiseksi olemme **tietoisesti** lasten kanssa tiiviissä vuorovaikutuksessa ja tarvittaessa ohjaamme lasten välisiä vuorovaikutustilanteita. Tämä mahdollistuu pienemmissä ryhmissä toimiessa. Apuna käytetään myös erilaisia vuorovaikutuksen tapoja ja keinoja, kuten kuvat ja viittomat. Henkilöstö tarttuu aktiivisesti lapsilta tuleviin ihmetelyksiin ja kysymyksiin. **Jokainen hetki on lapselle oppimistilanne ja lapsi voi oppia samanaikaisesti monia asioita**. Näemme kaikki vuorovaikutustilanteet oppimisen mahdollisuuksina ja kyseenalaistamme ja **tarvittaessa muutamme** omia vuorovaikutustapojamme. Henkilöstö tiedostaa, että lapset oppivat paljon toinen toisiltaan; isommat pienemmiltä ja pienemmät isommilta. Arvokasta on heittäytyä hetkeen ja nauttia yhdessä oppimisen ilosta, aikuinenkin oppii lapsilta menemällä mukavuusalueensa ulkopuolelle.

Jokainen päivän hetki on oppimisen mahdollisuus ja henkilöstömme tuo oman ammatillisen osaamisensa näihin hetkiin lasten osallisuuden ja toimijuuden edistämiseksi. Kuuntelemme lasten ajatuksia, emme anna heille valmiita vastauksia, vaan avoimilla kysymyksillä edistämme kriittistäkin ajattelua. Arjen erilaisia oppimistilanteita hyödynnetään aktiivisesti. **Inklusiivisessa varhaiskasva-**

tuksessa jokainen lapsi nähdään kokonaisvaltaisena ja aktiivisena oppijana. Lasten ongelmanratkaisukykyä arvostetaan ja he saavat päivittäin harjoitella tätä taitoa heille merkityksellisissä ja aidoissa hetkissä. **Oppimisen ilo on meillä jokaisen lapsen perusoikeus.**

Arjen toimintatavoista keskustellaan ja sovitaan yhdessä työyhteisön ja tiimin kanssa. Lapset osallistuvat aktiivisesti keskusteluun ja toiminnan suunnitteluun, esimerkiksi **yhteisissä lasten kouksissa.** Lapset ovat mukana päivän erilaisissa tehtävissä, kuten sänkyjen petaus, pöytien katkaus, ruokakärryjen haku ja tilojen järjestelyt. Päiväämme rytmittävät sekä lasten ajatuksista nousevat aikuisten rikastamat että spontaanit keskustelutuokiot lasten ja aikuisten välillä. Arvostamme lasten leikkiä; **lapset saavat leikkiä rauhassa eikä leikkejä tarpeettomasti keskeytetä.** Henkilöstömme on tietoinen mitä leikeissä tapahtuu ja on mukana leikissä ohjaten ja rikastaen sitä.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa henkilöstö havainnoi lasten mielenkiinnon kohteita ja ne ovat oppimisen lähtökohta. **Henkilöstö kirjaa havaintoja ja niiden kautta suunnitellaan ja toteutetaan toimintaa yhdessä lasten kanssa.** Lasten mielenkiinnon kohteista syntyneen toiminnan sisällä henkilöstömme toteuttaa heidän työnsä asetettuja tavoitteita, jotka on sovittu yhdessä huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Henkilöstön työlle asetettujen tavoitteiden toteutamisessa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien lisäksi muut työtä ohjaavat asiakirjat. Henkilöstö tuo oman ammatillisen osaamisensa kaikkiin hetkiin lasten osallisuuden ja toimijuuden edistämiseksi.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitteeseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen ja varhaiskasvatustieteeseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatustavoitteet, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁸⁵ Varhaiskasvatustilanne 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

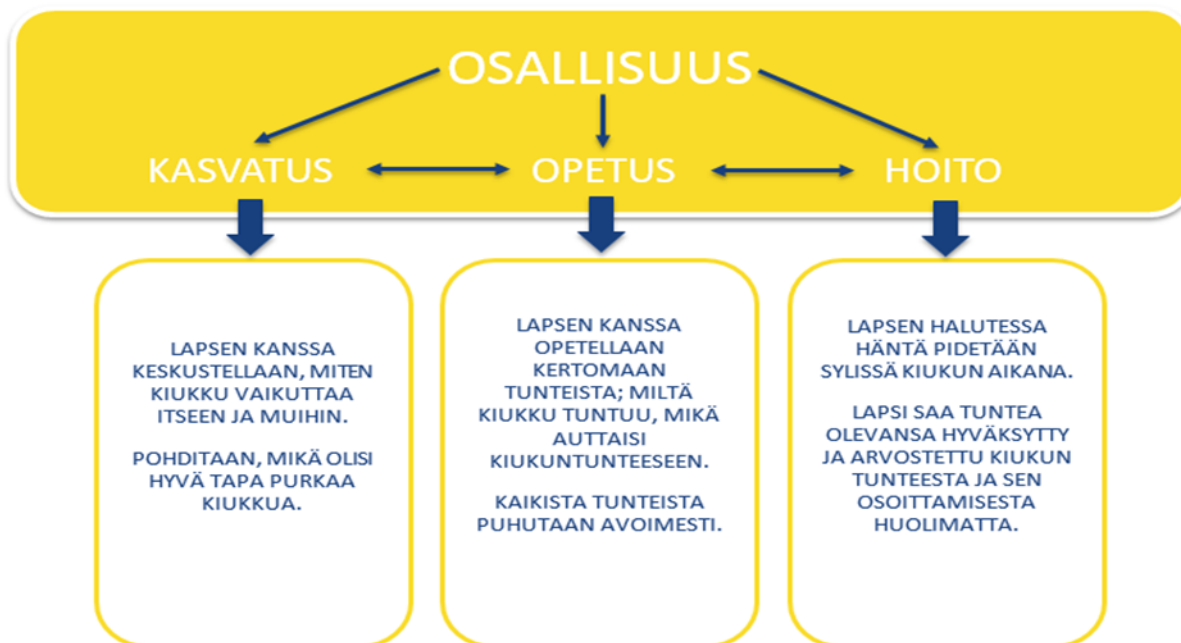
Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Seuraavat esimerkkikuvat kertovat, miten kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus toteutuu Lempäälän varhaiskasvatuksen arjen eri tilanteissa, osallisuus huomioiden.

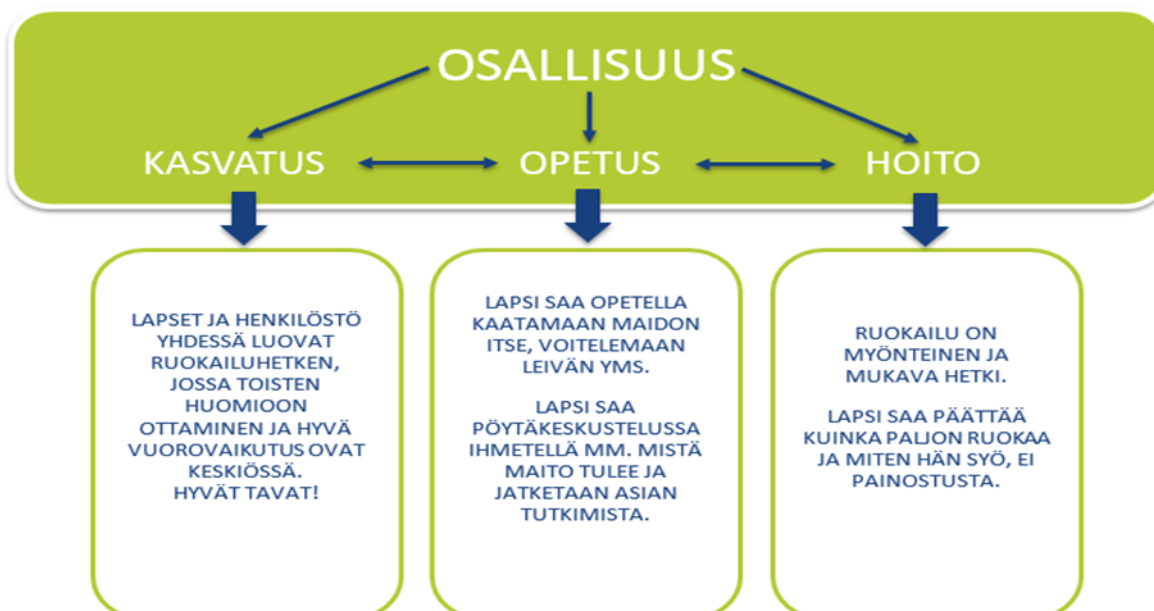
Pedagogiikka tarkoittaa tapaa, jolla hoito, kasvatusta ja opetus järjestetään ja mikä on kasvatuksellinen näkemys/suuntaus.

TUNTEIDEN KÄSITTELY (Kiukku)

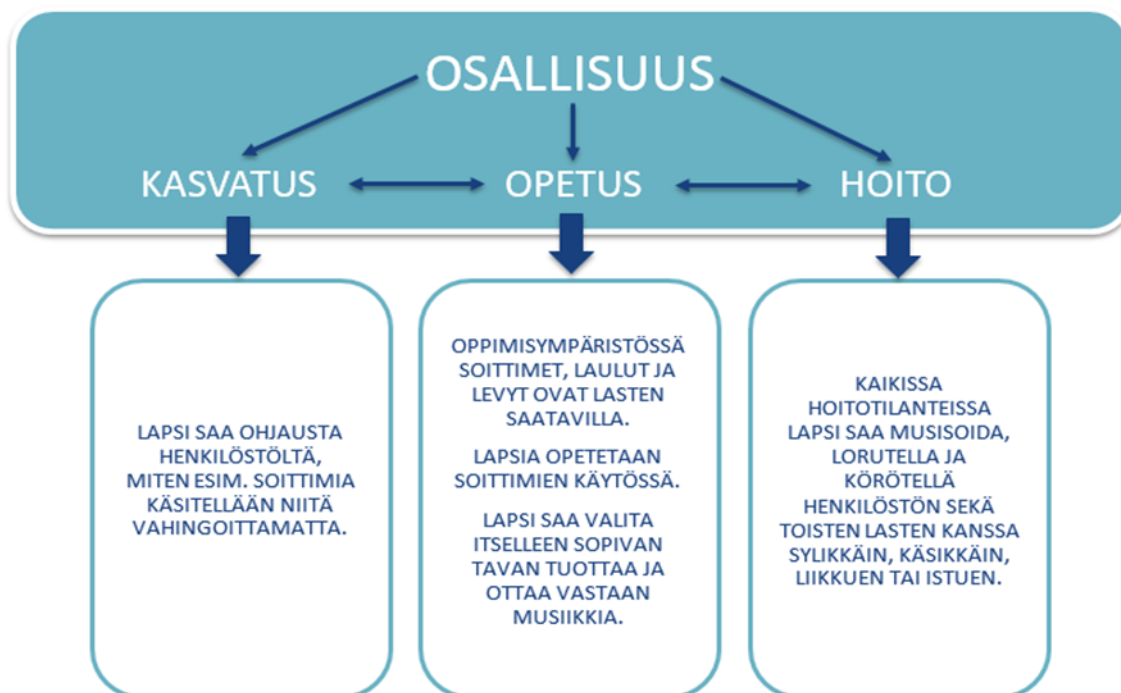
Pedagogiikka tarkoittaa tapaa, jolla hoito, kasvatusta ja opetus järjestetään ja mikä on kasvatuksellinen näkemys/suuntaus.

RUOKAILU

Pedagogiikka tarkoittaa tapaa, jolla hoito, kasvatus ja opetus järjestetään ja mikä on kasvatuksellinen näkemys/suuntaus.

Ilmaisun monet muodot – MUSIIKKI

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

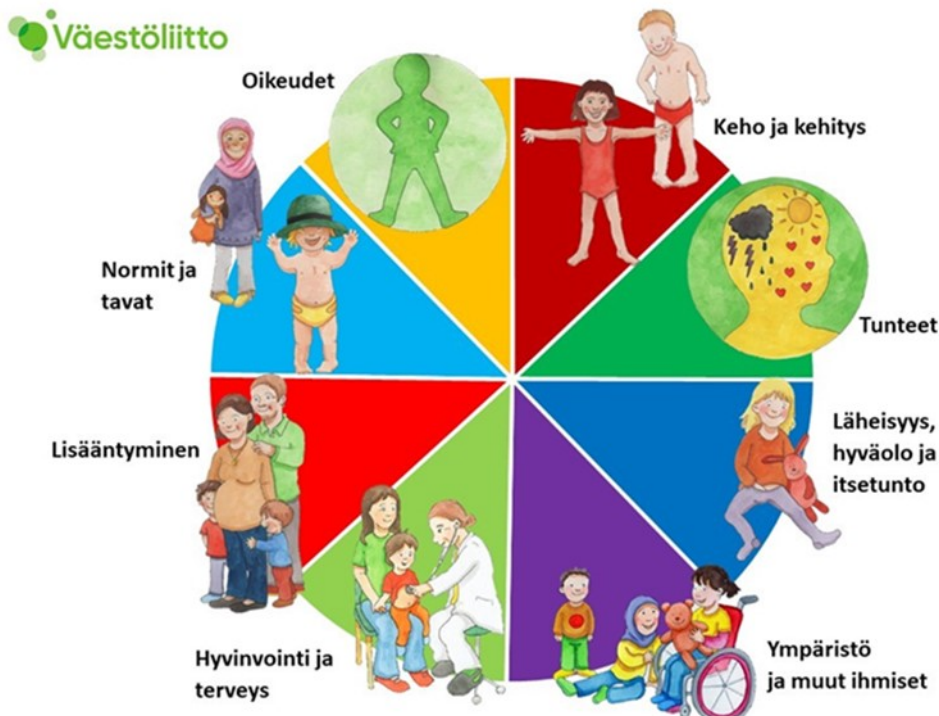
Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsetunnetun tuntemisessa. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

TAMPEREEN
KAUPUNKISEUTU

Kehotunnekasvatus

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kehotunnekasvatusta, joka on iänmukaista seksuaalikasvatusta sisältäen lapsen tunne- ja turvataidot. Se vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä huolta. Kehotunnekasvatus edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen perheiden ja sukupuoli-identiteettien moninaisuutta, lapsen yksilöllisyyttä sekä korostaen terveen itsetunnon ja kehonkuvan vahvistamista.

Kehotunnekasvatuksen osa-alueet

Lapsella on oikeus kehittyä turvassa, omassa tahdissa ja häiritsemättä. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lasten kanssa opetellaan turvataitoja, vahvistetaan itsearvostusta ja itse-määräämisoikeutta. Lasta tuetaan ymmärtämään, että keho on oma, arvokas ja tärkeä. Lapselle seksuaalisuus, itsensä tutkiminen ja kehostaan nauttiminen on hyvin luonnollista ja avointa. Lapselle opetetaan oman ja muiden kehojen arvostamista, ja opetetaan mitkä alueet kehossa ovat yksityisiä.

Lapsia kannustetaan avoimeen ja sallivaan keskusteluun ja luodaan turvallinen ilmapiiri, jossa kaikille tunteille ja kysymyksille on tilaa. Asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä lapsen ikätaso huomioiden. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen.

YK:n lapsen oikeuksien mukaisesti Lempäälän varhaiskasvatuksessa **henkilöstö ymmärtää seksuaalisuuden olevan olennainen osa jokaisen ihmisen persoonallisuutta**. Sen kehittyminen riippuu siitä, miten lapsen perustarpeisiin vastataan ja miten ne täyttyvät. Erityisen tärkeää seksuaalisuuden kehittymiselle ovat kaipuu ja halu kontaktiin, läheisiin suhteisiin, tunneilmaisuun, mielihyvään,

hellyyteen ja rakkauteen. Lempäälässä pohjaamme kehotunnekasvatuksemme Väestöliiton materiaaleihin. Kehotunnekasvatuksessa keskitytään myönteiseen kohtaamiseen, vuorovaikutukseen ja tunnetaitoihin.

Huolehdimme, että kaikilla lapsilla on oikeus kasvaa rauhassa ja tulla suojelluksi kaikelta häirinältä ja väkivallalta. Lapsen kehityksessä on keskeistä tutustuminen ja suhtautuminen myönteisesti omaan kehoon. Henkilöstö esimerkillään vahvistaa myönteistä suhtautumista erilaisiin kehonkuviin, eikä esimerkiksi puhu arvioiden tai arvostellen omasta tai toisen kehosta.

Hyväksymme oman ja toisen kehon ihmettelyn sekä kehon rajojen opettelun muun muassa liikunnan ja kosketuksen kokemusten kautta. Samalla lapset oppivat kehonhallinnan ja huolenpidon merkitystä. Henkilöstö auttaa harjoittelemaan ja tunnistamaan hyvän ja huonon kosketuksen erottamista. Harjoittelemme kosketuksen suostumuksellisuutta esimerkiksi siten, että aikuinen antaa mallin kysymällä lupaa kosketukselle. **Henkilöstö rohkaisee lapsia kertomaan epämiellyttävistä kokemuksista turvalliselle aikuiselle.** Henkilöstön sensitiivisyys ja läsnäolo auttavat lasta kokemaan turvaa ja luottamusta. Henkilöstö harjoittelee lasten kanssa konkreettisesti kehotunnekasvatukseen liittyviä turvataitoja esimerkiksi uimapukusääntöä.

Lapsella on oikeus saada asianmukaista ja ikätasoista tietoa kehotunnekasvatukseen liittyen, sekä vastauksia kysymyksiin. Lapselle on kerrottava raskaudesta, syntymästä, ja vauvoista sekä ihmisen lisääntymisen perusasioista (mistä vauvat tulevat), tärkeää on, että asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä.

Arjessa opettelemme tunteiden ilmaisua ja niiden säätelyä. Henkilöstö tukee lasten sosiaalisia suhteita, omien oikeuksien opettelua ja tunnistamista mikä samalla vahvistaa lapsen tunne- ja turvataitoja. **Henkilöstö luo moninaisuutta kunnioittavan ilmapiirin.** Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä. **Kasvatuksella ei voi vaikuttaa lapsen sukupuoleen.** Sukupuolen määrittää lapsen oma kokemus. Henkilöstö vahvistaa ja kunnioittaa lapsen omaa kokemusta sukupuolestaan. **Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä eikä henkilöstön toimintaa, leikkien tai lelujen valintaa rajoita sukupuolistereotypiat.**

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai

digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Monilukutaito on jokaisen lapsen oikeus, ja se edistää lapsen mahdollisuutta täysivaltaiseen osallisuuteen. Monilukutaito on taitoa suhtautua maailmaan samaan aikaan avoimesti ja terveeseen kriittisesti. Lasten kanssa harjoitellaan tunnistamaan, mikä on totta ja mikä ei. Kulttuurisen monimuotoisuuden hahmottamiseen ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen tarvitaan monilukutaitoa, joka on moninaisuuden ymmärtämistä ja moniäänisyyttä. Monilukutaitoa edistetään yhteistyössä varhaiskasvatuksen, koulujen, kirjastojen ja kulttuuripalveluiden sekä perheiden ja muiden yhteisöjen kanssa.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Lasten digitaalista osaamista kehitetään **Uudet lukutaidot -ohjelman** mukaisesti. Henkilöstön vahva tuki digitaalisia laitteita käytettäessä tulee huomioida erityisesti pienten lasten kanssa. Lapset tutustuvat yhdessä henkilöstön kanssa turvalliseen ja vastuulliseen mediavälineiden ja -sisältö-

jen käyttöön. Lasten kanssa pohditaan ja arvioidaan verkossa olevan tiedon luonnetta ja luotettavuutta. Tavoitteena on yhteistyössä huoltajien kanssa ylläpitää tasapainoa lapsen suojelemisen ja kehittyvän itsenäisyyden välillä.

Uudet lukutaidot -ohjelma liittyy laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin. Uusia lukutaitoja tarvitaan perinteisen lukemisen rinnalle, koska tietoyhteiskunta on muuttanut lukemisen tapoja ja lukutaidon merkitystä. Uudet lukutaidot -ohjelma sisältää ohjelmointiosaamisen, medialukutaidon sekä digitalisen osaamisen kokonaisuudet.

Ohjelmointiosaaminen varhaiskasvatuksessa liittyy kaikkeen arjen toimintaan. Kun lapsi ihmettelee, kysyy, tutkii, kokeilee, ratkaisee, nimeää, vertailee ja toimii ohjeen mukaan, hän harjoittelee ohjelmoinnin alkeita. Lapsi harjoittaa ajattelua leikkien, pelaten ja yhdessä kokeillen havainnoiden arjen teknologiaa omassa lähiympäristössään.

Medialukutaidon kokonaisuudessa lapsi tutkii, kokeilee ja arvioi erilaisia mediasisältöjä. Lapsiideoi, tuottaa ja tarkastelee mediasisältöä itse katsomalla, kuvaamalla, videoimalla ja tutustumalla erilaisiin digitaalisiin välineisiin. Lasten kanssa keskustellaan turvallisesta median käytöstä, ikärajoista sekä oman toiminnan vaikutuksista toisiin ja rohkaistaan kertomaan kokemuksistaan ja tunteistaan.

Digitaaliseen osaamiseen kuuluu käytännön taidot ja oma tuottaminen. Yhdessä tutustutaan ja tutkitaan erilaisia teknologioita digitaalisessa ympäristössä. Lapsen yksityisyyden ja tietosuojan turvaamiseksi henkilöstö tiedostaa digitaalisten ympäristöjen turvallisuuden ja keskustelee niiden käytöstä sekä toimintatavoista huoltajien kanssa. Lasten kanssa haetaan tietoa lapsia kiinnostavista asioista ja tutustutaan luovasti kokeillen teknologiaan sekä tutkimisen tapoihin. Digitaalisia ympäristöjä hyödynnetään yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamisessa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Lempäälässä varhaiskasvatuksen **strategiset painopistealueet** ovat; **osallisuus, yhteisöllisyys, tulevaisuusajattelu, kestävä ja hyvinvointia edistävä elämäntapa sekä positiivinen pedagogiikka.**

Henkilöstö on sitoutunut edistämään lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kunnioittaen yksilöllisyyttä ja korostaen terveen itsetunnon vahvistamista.

Erilaisiin kulttuureihin ja tapoihin tutustutaan ryhmän lähtökohdista ja kokemusmaailmasta käsin. Tutustumme toisiimme ja etsimme lisätietoa eri kulttuureista yhdessä lasten kanssa. Huoltajat ovat tervetulleita kertomaan erilaisista kulttuureista. Leikin ja tekemisen kautta lapsille tarjotaan kokemuksia ja tietoa kulttuurien moninaisuudesta. Varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää teemapäiviä, joiden avulla erilaiset kulttuuriset tavat tulevat tutummiksi. Yhdessä luomme avarakatseista maailmankuvaa ja vastaamme lasten uteliaisuuteen ja kiinnostukseen.

Arvostamme lasten vaikuttamismahdollisuuksia ja järjestämme jokaiselle lapselle mahdollisuuden ilmaista itseään hänelle ominaisin tavoin. Lapset pääsevät vaikuttamaan keskusteluissa ja lasten kokouksissa suunniteltavaan toimintaan ja omaan arkeen, esimerkiksi äänestäen ja kuvien sekä eleiden avulla.

Lempäälän kunnan ruokapalvelun kanssa tehtävän yhteistyön tuloksena ruokapalvelut ovat kiinnittäneet huomiota lasten ravintoon. Tarjontaan on lisätty luomu-, lähi- ja kasvisruoan osuutta sekä vähennetty sokerin määrää. Ruokapalveluohjelman käyttöönotolla on pureuduttu ruokahävikin vähentämiseen. Tässä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää lasten läsnäolojen ennakoimisessa, huoltajien tekemien sähköisten hoitoaika-varausten pohjalta.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja

- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Inklusiivinen toimintakulttuuri varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiossa on kyse varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen arvoperustasta ja ideologisesta kokonaisvaltaisesta tavasta ajatella, joka johtaa lapsen osallisuutta vahvistaviin pedagogisiin ratkaisuihin sekä monimuotoisiin ja joustaviin opetusjärjestelyihin. **Inklusion käytännön toiminnan toteuttamisessa näkyviä arvo-pohjaisia periaatteita ovat kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, lapsen edun ensisijaisuus, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys.** Ihmiset ovat erilaisia ja kaikenlaista erilaisuutta kunnioitetaan ja arvostetaan. Inklusio tulee nähdä jatkuvana pyrkimyksenä etsiä parempia tapoja vastata moninaisuuden ja oppia siitä.

Inklusiivisuus toteutuu laadukkaassa pedagogisessa toiminnassa, erityispedagogisessa osaamisessa, kasvatusta ja opetushenkilöstön sitoutumisessa inklusiivisiin periaatteisiin, ympäristön muokkaamisessa lapsille sopivaksi ja yhteistyössä vanhempien ja monialaisten ammattilaisten kanssa. **Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen sekä kehityksen ja oppimisen sekä hyvinvoinnin tukeen.** Lapsella on kuitenkin tuen tarpeidensa mukaisesti oikeus myös varhaiskasvatukseen ja tuen toteuttamiseen pienennetyssä

lapsiryhmässä (esim. lapsiryhmän pienennys, pienryhmä, integroitu ryhmä, erityisryhmä). **Inklusio liittyy siten myös tukeen tarvittavaan resurssointiin, lapsen varhaiskasvatuspaikan valintaan ja henkilöstön osaamiseen.**

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen ar-

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

viointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Henkilöstön osaaminen ja osaamisen kehittäminen

Digitaalisen toimintakulttuurin vakiinnuttamiseksi varhaiskasvatusta järjestävän tahon tulee lisätä henkilöstön osaamista sekä taata tarvittava laitemäärä varhaiskasvatuksen yksiköissä.

Digitaalinen osaaminen ja digitaalisen teknologian hyödyntäminen on osa varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagogista työtä. Henkilöstö käyttää monipuolisia digitaalisia mahdollisuuksia toiminnassaan. Heillä tulee olla laitteiden käyttämiseen liittyvää osaamista, joka on edellytys kehittyneelle pedagogiikalle ja toimintakulttuurille. Osaamiseen liittyy myös tietosuojaan ja -turvaan sekä tekijänoikeuksiin liittyvien säännösten tunteminen ja huomioiminen varhaiskasvatuksen arjessa.

Henkilöstölle tarjotaan seutu-, kunta- ja yksikkötasolla monipuolista digiosaamisen kehittämistä, jossa hyödynnetään monimuotoisia oppimistapoja. Yhteistyötä tehdään myös Tampereen seudun kasvatusta ja opetusalan osaamisen kehittämispalvelu Osakkeen kanssa. Seudullinen varhaiskasvatuksen digiryhmä kehittää ja jakaa osaamista, sekä mahdollistaa seudullisen vertaistuen, verkostoitumisen ja dialogin. Seudullisella yhteistyöllä varmistetaan tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet digiosaamisen kehittämiseen. Yksikkötasolla huolehditaan koulutusten oikeasta kohdentumisesta ja digitaalisen toimintakulttuurin kehittämisestä pedagogisen johtajuuden kautta.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

TAMPEREEN
KAUPUNKISEUTU

Sosiaalisesti kestäväällä osallisuuden toimintakulttuurilla edistetään tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä. Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuuri käsittää lasten ja varhaiskasvatuksen henkilöstön väliset suhteet niin, että kaikilla on mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen. Osallisuuden edistäminen kuuluu inklusiiviseen toimintakulttuuriin.

Lasten näkökulmasta tarkasteltuna sosiaalisesti kestäväällä osallisuuden toimintakulttuurilla on yhteys kuulumisen tunteeseen, hyväksytyksi tulemiseen, lasten tarpeisiin sekä osallistumiseen yhteisössä tehtävään päätöksentekoon.

Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Ystävällisyys, ilo ja huumori rakentavat koko ryhmän hyvää ilmapiiriä, vahvistavat me-henkeä luoden yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä.

Pedagogisesti painottuvan osallisuuden toimintakulttuurin periaatteita ovat:

- ✓ yhteisön jäsenten (lapset, huoltajat, henkilöstö) keskinäinen luottamus ja kunnioitus
- ✓ kiireetön, läsnäolosta syntyvä ilmapiiri ja sensitiivinen kohtaaminen
- ✓ kaikilla varhaiskasvatuksen yhteisön jäsenillä on mahdollisuus tulla kuulluksi, tehdä aloitteita ja ilmaista mielipiteensä
- ✓ yhteisön jäsenten välisten valtasuhteiden vaikuttavuuden tunnistaminen, tiedostaminen ja avoin dialogi pedagogisia ratkaisuja tehtäessä
- ✓ lapset ja aikuiset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioiva toimintaa yhdessä

Vastuu lasten ja huoltajien osallisuuden ja toimijuuden mahdollistamisesta monipuolisuudesta ja kehittämisestä on varhaiskasvatusyksikön johtajan lisäksi henkilökunnalla. Järjestäjätaho ja henkilöstö arvioivat ja kehittävät suunnittelukäytäntöjä osallisuutta tukevaksi. Osallisuuden ja toimijuuden tavat ja menetelmät ovat monipuolisia vastaten yhteisön jäsenten tarpeita ja toiveita.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja

lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Lempäälän varhaiskasvatuspalveluissa on yhteisesti sovitut johtamisen rakenteet sekä sisällöt. Johtajuuden ja toimintakulttuurin kehittäminen perustuu varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelmaan (Kuntakesu).

Kehittyvän johtamisen keskiössä tässä suunnitelmassa ovat;

- ✓ yhteisöllinen johtajuus, jossa yhtenä painopisteenä on **pedagogiikan ja prosessien johtamisen vahvistaminen**
- ✓ talous- ja asiakasajattelun hyödyntäminen
- ✓ johtamisviestinnän kehittäminen
- ✓ toimintakulttuurin joustavuus suhteessa toimintaympäristön muutoksiin

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Vertaisjohtajuus Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa

Laadun ja johtamisen tasapuolisuuden vahvistamiseksi varhaiskasvatuksen organisaatiossa on käytössä **vertaisjohtajuusmalli**. Kuntaan on muodostettu kolme vertaisjohtajuusaluetta ja näiden alueiden vertaisjohtajuustyöryhmäläiset kokoontuvat säännöllisesti. Vertaisjohtajuuskokouksiin osallistuu jäseniä kaikista ammattiryhmistä. Asialistalle henkilöstö nostaa arjen asioita, ideoita ja aloitteita sekä yhdessä jaetaan myös hyvin toimivia käytäntöjä kaikkien yksiköiden käyttöön.

Miksi vertaisjohtajuus?

- ✓ tavoitteena ”tasalaatuinen” arki niin asiakkaille kuin henkilöstölle
- ✓ henkilöstön vaikutusmahdollisuuksien lisääminen
- ✓ henkilöstön itseohjautuvuuden lisääminen
- ✓ asioiden yhdessä päättäminen
- ✓ asioiden yhdessä jakaminen
- ✓ johtaminen osaksi työarkea
- ✓ toiminnan yhdessä kehittäminen
- ✓ vertaistuen lisääminen
- ✓ jokaisen vaikuttavuuden näkyväksi tekeminen työyhteisössä

Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeä väline toimintakulttuurin kehittämisessä, kohti entistäkin laadukkaampaa inklusiivista kokopäiväpedagogiikkaa.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatusyksiköiden johtamisen rakenteita ovat;

- ✓ joka toinen vuosi pidettävä koko varhaiskasvatushenkilöstön yhteinen koulutuspäivä
- ✓ joka toinen vuosi pidettävät yksikkökohtaiset kehittämispäivät
- ✓ säännölliset työaikaan sisältyvät infopalaverit ja työyhteisöillat
- ✓ kerran kuukaudessa pidettävä alueen vertaisjohtajuustyöryhmän kokous
- ✓ kaksi kertaa kuukaudessa varhaiskasvatuksen opettajien pedagogiset tiimipalaverit (pedatiimi)
- ✓ kerran kuukaudessa varhaiskasvatuksen lastenhoitajien pedagogiset tiimipalaverit (hoitotiimi)
- ✓ kerran kuukaudessa yksikönjohtajien pedagogiset foorumit
- ✓ joka toinen viikko työtiimin tiimipalaveri
- ✓ kaksi kertaa toimintakauden aikana koko varhaiskasvatuksen henkilöstön info
- ✓ mahdollisuus työyhteisöiltaan 2 kertaa toimintakauden aikana
- ✓ mahdollisuus tiimi-iltaan 2 kertaa toimintakauden aikana

Pedatiimeihin kuuluvat varhaiskasvatusyksikön johtaja, varajohtaja sekä varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Pedatiimin tehtävänä on paikalliseen vasaan ja varhaiskasvatuslakiin perustuen, osallisuutta ja inklusiivisuutta edistävän toimintakulttuurin kehittäminen

ja yhteistoiminnallinen johtaminen. **Pedatiimissä kehitetään ja suunnitellaan oman yksikön pedagogista toimintaa.** Pedagogiset sisällöt tiimeihin suunnitellaan koordinoivan varhaiskasvatussyksikön johtajan ohjaamana yhteistyössä varhaiskasvatuspäällikön, varhaiskasvatussyksiköiden johtajien ja hallinnon asiantuntijoiden kanssa. **Yksiköiden pedatiimeissa sovitut ja kehitettävät asiat jalkautuvat jäsenten välityksellä omaan lapsiryhmään ja yksikön muulle henkilöstölle.**

Hoitotiimin tehtävä on paikalliseen vasuun ja varhaiskasvatustiloihin pohjautuen hoivan, huolenpidon ja terveyden edistäminen osallisuusnäkökulma huomioiden. Jäseninä tiimissä ovat varhaiskasvatussyksikön johtaja, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Perhepäivähoidon työyhteisöpalavereiden sekä alueellisten tiimien tehtävänä on tukea ja ohjata yksittäistä perhepäivähoitajaa vasuperusteisen, pedagogisesti painottuvan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden toteuttamisessa. Työyhteisöpalaverin sisällöstä vastaa perhepäivähoidosta vastaava varhaiskasvatussyksikön johtaja ja palaveriin osallistuvat kaikki kunnalliset perhepäivähoitajat. Työyhteisöpalaverit järjestetään säännöllisesti toimintavuoden aikana. Kokoontumiseen osallistuvat tarvittaessa hallinnon asiantuntijat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja muita asiantuntijoita kutsuttuina.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Koko varhaiskasvatuspalvelujen henkilöstö saa toimintavuosittain osallistua erilaisiin koulutuksiin ja työn kehittämisen foorumeihin. **Henkilöstömme osaaminen ja työhyvinvoinnin kehittäminen työtä kehittämällä on meille tärkeää.** Omien koulutustemme lisäksi henkilöstö osallistuu sekä Tampereen kaupunkiseudun yhteisiin (Osake) että muiden tahojen järjestämiin koulutuksiin (esim. opetushallitus ja aluehallintovirasto). Koulutuksia Lempäälän varhaiskasvatuksessa koordinoi ja suunnittelee varhaiskasvatuksen johtotiimi.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa jokainen työtiimi laatii toimintavuosittain tiimisopimuksen, jossa sovitaan mm. vuorovaikutuksesta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutus on kunnioittavaa, positiivista ja sensitiivistä.

Tämä näkyy seuraavasti:

- ✓ meillä on myönteinen äänensävy
- ✓ meillä on myönteiset eleet ja katsekontakti
- ✓ osoitamme lämpöä ja kiintymystä
- ✓ kunnioitamme ja arvostamme lasta
- ✓ rohkaisemme ja kehumme
- ✓ tunnistamme lapsen tarpeita ja huolen aiheita
- ✓ kuuntelemme ja vastaamme lapselle
- ✓ rohkaisemme lasta luottavaisuuteen

Leikissä lapset jäsentävät käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Lempäälän varhaiskasvatuksessa kiinnitämme erityistä huomiota leikin mahdollistamiseen, sisä- ja ulkotilojen oppimisympäristöjä monipuolisesti hyödyntäen sekä pienemmissä ryhmissä toimien. Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa leikin ja leikkikaverin valintaan. Lapsi saa halutessaan leikkiä yksin, aikuisen kanssa tai vaikka toisesta ryhmästä olevan kaverin kanssa.

Kiinnitämme huomiota lasten liikkumiseen ja sen lisäämiseen. Lapsia kannustetaan liikkumaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona. Liikuntavälineet ovat hyvin lasten saatavilla ja tartumme lasten liikkumista lisääviin aloitteisiin, **esimerkiksi sisällä saa juosta ja keinua voi myös seisten**. Henkilöstöllemme on järjestetty liikunnan ammattitutkintokoulutusta tukemaan liikunnan edistämistä arjessa.

Liikunnan vastapainona lapset tarvitsevat myös lepoa ja heille järjestetään sopivia ja lapsen tarpeita huomioivia lepoaikoja päivittäin. Tarjolla on vaihtoehtoisia tapoja lepäämiseen. **Lapsi voi osallistua joko torkku- tai monimuotoiseen virkkutoimintaan, asiasta sovitaan yhdessä huoltajien kanssa**. Yksiköissä ryhmät tekevät yhteistyötä lepoaikojen järjestämiseksi sujuvasti ja lasten tarpeita vastaavasti.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa suosimme retkien tekemistä lähimaastoihin eri vuodenaikoina. Jokaisen päiväkodin läheltä, lapsille kohtuullisen kävelymatkan päästä, löytyy metsä tai muu sopiva retkipaikka.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksen mukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Lämpäälän varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöt ja arjen toiminta perustuvat lasten mielenkiinnon kohteisiin ja heidän yhteisesti aikuisten kanssa laatimiin suunnitelmiin. Oppimisympäristöissä näkyy ja kuuluu lasten vaikuttaminen, ideointi ja kädenjälki. Jokainen paikka missä lapsi päivän aikana on ja liikkuu, on oppimisympäristö. Oppimisympäristöjä suunnitellaan, rakennetaan ja arvioidaan säännöllisesti yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. **Oppimisympäristö on tehokas pedagoginen työkalu ja sen toimivuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta sekä säännöllisestä arvioinnista vastaa henkilöstö.** Oppimisympäristön arvioinnin tukena voi käyttää mm. Tiimin pedagogiikan ja oppimisympäristön kartoitus yleisen tuen tasolla –lomaketta.

Päivän aikana toimitaan **erilaisissa pienemmissä ryhmissä.** Kaikkia sisä- ja ulkotiloja sekä lähiympäristöjä hyödynnetään tehokkaasti ja monipuolisesti. Esimerkiksi metsä, lähipuistot, kirjasto ja liikenteessä kulkeminen tarjoavat monipuolisia oppimiskokemuksia. **Toisaalta tilat eivät määrittele tekemistä,** esimerkiksi wc-tiloissa voi lorutella tai laulaa, laskea varpaita jne.

Oppimisympäristöissä materiaalit ja välineet ovat lasten saatavilla sekä sisällä että ulkona. Tilat järjestetään **yhdessä lasten kanssa** siten, että lasten on mahdollisimman helppo toimia esteettömästi ympäristössä, esimerkiksi rakentaa lyhyt- ja pitkäkestoisia leikkejä. Lapsilla on mahdollisuus valita leikit ja tekeminen omien mielenkiinnonkohteiden mukaan. Oppimisympäristöjä kuvitetaan ja sanoitetaan mahdollisimman paljon, jotta jokaisella lapsella on mahdollisuus toimia ympäristössä kokonaisvaltaisesti, esimerkiksi **kaappien ovissa olevat kuvat kertovat lapselle niiden sisällöstä.** Materiaalien, kalusteiden ja lelujen sijoittelua pohditaan ja toteutetaan yhdessä lasten kanssa. Siisteydestä ja viihtyvyydestä huolehditaan laittamalla tavarat ja välineet niille kuuluville paikoille yhteistyössä lasten kanssa. Lapset saavat tuoda halutessaan kotoaan esim. omia leluja, pelejä ja kirjoja rikastuttamaan oppimisympäristöä, vaikka joka päivä.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustellut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

TAMPEREEN
KAUPUNKISEUTU

Henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa digitaalisten ympäristöjen käytöstä ja toimintatavoista. **Lasten kuvien ja tuotosten julkaisemiseksi tulee olla lupa lapselta ja huoltajilta.** Päivittäisten koh-

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

taamisten lisäksi huoltajat ja henkilöstö käyttävät erilaisia sähköisiä kanavia keskinäiseen viestintään ja tiedottamiseen. Digitaaliset välineet mahdollistavat reaaliaikaisen tiedon ja kuvien siirron sekä tuovat joustavuutta yhteydenpitoon ja tiedon kulkuun huoltajille koko varhaiskasvatuspäivän ajan.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä tarkoitetaan **huoltajien ja henkilöstön tietoista sitoutumista yhteiseen toimintaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi**. Meille tärkeässä yhteistyössä yhdistetään huoltajien ja henkilöstön lasta koskevat tiedot ja kokemukset. Huoltajien ja henkilöstön keskinäinen luottamus, tasavertaisuus ja kunnioitus luovat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. Lempäälän varhaiskasvatuksessa henkilöstöä koulutetaan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön syventämiseen.

Päivittäisissä kohtaamisissa kerromme ja kuvaamme huoltajille mitä lapsi on tänään arjessaan kokenut, mistä hän on ollut kiinnostunut ja innostunut ja miltä hänestä on tuntunut. Lisäksi keskustelemme siitä, mitä lapsi on tehnyt, miten hän on toiminut eri tilanteissa, mitä mahdollisesti tutkinut tai oivaltanut ja samalla oppinut. **Päivittäiset keskustelut ovat tärkeimpiä arjen yhteistyön hetkiä**. Tärkeää on se, että jokaisesta lapsesta on kerrottavaa varhaiskasvatuspäivän jälkeen. Käytössämme on monia tapoja kirjata lapsen päivän tapahtumia ja näin **jokainen työntekijämme tietää varmasti kertoa lapsen päivästä huoltajalle**. Käytössämme on päivittäinen lapsilista, **johon kirjataan havainnot ja jonka pohjalta voimme kertoa päivästä huoltajille**. Tätä dokumenttia hyödynnetään myös toiminnan suunnitteluun ja lasten vasujen valmisteluun.

Käymme huoltajien kanssa vastavuoroista keskustelua ja jokainen kohtaaminen heidän kanssaan on merkityksellinen. **Vastuu vuorovaikutuksen rakentamisesta on henkilöstöllä ja henkilötömme vastuulla on ilojen ja huolien puheeksi otto**. Huoltajien tulee kokea, että he voivat tuoda omia ajatuksiaan ja ideoitaan esiin ja että heitä kuunnellaan. Päivittäisten kuulumisten vaihdon lisäksi huoltajien osallisuus konkretisoituu vasukeskusteluissa, vanhempainilloissa, yhteisten juhlien ja tapahtumien järjestämisessä sekä erilaisissa projekteissa. Vanhempainillat ja muut huoltajille järjestettävät tapaamiset ovat keskustelevia ja toiminnallisia. Niissä huoltajat voivat tuoda esiin omia ajatuksiaan, ideoitaan ja kysymyksiään.

Monialainen yhteistyö

Huoltajat, varhaiskasvatus ja neuvola tekevät yhteistyötä lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Lapsen täyttäessä 4-vuotta yhteistyössä huoltajien kanssa täytetään **neuvolan nelivuotislomake sekä vahvuuksien- ja vaikeuksienlomake**, jotka toimitetaan neuvolaan huoltajien suostumuksella ennen nelivuotistarkastusta. Neuvolasta lähetetään varhaiskasvatukselle neuvolan havainnot neuvolakäynnin jälkeen. Yhteistyötä tehdään myös muissa ikävaiheissa tarpeen mukaan.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien kasvatustyön tukena on mahdollista hyödyntää **varhaiskasvatuksen erityisopettajaa** (veo). Varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoi lapsiryhmän

arkea ja toimii asiantuntijana tuen tarpeen tunnistamisessa. Hän osallistuu lapsen palaveriin, tukitoimien suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät tiivistä yhteistyötä huoltajien ja muiden lasta hoitavien ja kuntouttavien yhteistyötahojen kanssa.

Varhaiskasvatuksessa työskentelee **perheohjaaja**, johon voi olla yhteydessä kaikissa lapsen kasvatukseen tai vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatuksen hyvinvointiohjaan toteuttama perheen ohjaus on yleensä lyhytaikaista, ennakoivaa ja ehkäisevää työtä, jonka tarkoituksena on yhdessä perheen kanssa löytää keinoja arkipäivän pulmatilanteisiin sekä vahvistaa perheen voimavaroja. Varhaiskasvatuksen perheohjaajan toteuttama ohjaus on luottamuksellista sekä maksutonta. Yhteistyö alkaa perheen tai henkilöstön aloitteesta.

Lempäälässä arvostamme monitoimijaisesti toteutettavaa ennakoivaa ja ehkäisevää työtä. Perhekeskuspalveluiden tavoitteena on auttaa perheitä oikea-aikaisesti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Työtä tehdään yhdessä perheiden kanssa kunnan, seurakunnan ja järjestöjen verkostoja hyödyntäen. Palvelut toteutetaan lasten, nuorten ja perheiden tarpeet huomioiden. Lapsiperheiden palveluohjaajan tai kunnan verkkosivujen **PYYDÄ APUA-napin** kautta voi jättää yhteydenottopyynnön lasten, nuorten ja perheiden palveluihin esimerkiksi perheen arkeen ja vanhemmuuteen, nepsyasioihin tai vanhempien parisuhteeseen ja eroon liittyvistä huolista ja kysymyksistä.

Yksi moniammatillisen työn muodoista on **lapsiperhetiimi**. Lapsiperhetiimissä ammattilaiset ja huoltajat pohtivat yhdessä keinoja perheiden erilaisiin tilanteisiin ja arjen haasteisiin. Tiimiin osallistuvat työntekijät kootaan aina perheen tarpeiden mukaisesti esimerkiksi varhaiskasvatuksesta sekä hyvinvointipalveluista.

Perhekeskusverkoston toimijat järjestävät myös erilaista ryhmä- ja kohtaamotoimintaa mm. parisuhde-, uusperhe- ja eroteemoihin liittyen. Näistä ajankohtaista tietoa löytyy mm. Lempäälän kunnan nettisivuilta.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatusohjelma on nimeltään **Kulttuurirappuset**. Kulttuurirappusten tavoitteena on tehdä lapsille tutuksi eri taiteen muotoja ja turvata jokaiselle lempääläläiselle lapselle tasavertainen mahdollisuus osallistua ja kokea taiteen ja kulttuurin maailmaa. Toiminnan suunnittelun perustana on lapsilähtöisyys. Toimintaa toteuttaa ja suunnittelee

Kulttuurikeskus Pii-Poo yhdessä eri taiteenalojen ammattilaisten ja toimijoiden kanssa ja sitä valvoo kunnanjohtajan asettama Lempäälän kunnan ja PiiPoon yhteinen lastenkulttuuryöryhmä LAKU.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa teemme yhteistyötä kirjastopalveluiden kanssa. Kirjastopalvelut järjestävät satutunteja ja kirjastoauton palvelut ovat päiväkotien käytettävissä. Päivittäin teemme yhteistyötä kunnan ruokapalveluiden ja Lekitekin siivouspalveluiden kanssa.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmen-
tää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyö-
hön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuk-
sen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan

pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Vasuperusteinen varhaiskasvatus Lempäälässä

Lempäälän varhaiskasvatuksessa toteutetaan vasuperusteista varhaiskasvatusta. Lempäälässä varhaiskasvatuksen **strategiset painopistealueet** ovat; **osallisuus, yhteisöllisyys, tulevaisuusajattelu, kestävä ja hyvinvointia edistävä elämäntapa sekä positiivinen pedagogiikka**. Henkilöstö on sitoutunut edistämään lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kunnioittaen yksilöllisyyttä ja korostaen terveen itsetunnon vahvistamista.

Osallisuus

Lempäälän varhaiskasvatuksessa osallisuuden pedagogiikka perustuu ja rakentuu yhteisön jäsenten (lapset, huoltajat, henkilöstö) väliseen avoimuuteen ja vuorovaikutukseen. **Luottamus ja kunnioitus syntyvät toiselle annetusta ajasta, kiireettömästä, läsnä olevasta ja kuuntelevasta kohtaamisesta, arvostamisesta sekä palautteen antamisesta**. Osallisuuden toteutuessa yhteisön jäsen kokee itsensä merkitykselliseksi ja tiedostaa omat vaikutusmahdollisuutensa ja toimintakykynsä. Aito ja kuunteleva vuorovaikutus auttaa henkilöstöä edistämään lasten ja huoltajien osallisuuden tunnetta ja kuulluksi tulemisen kokemusta.

Arvostamme aitoa läsnäoloa kaikissa arjen tilanteissa. Toimimme pienissä ryhmissä edistääksemme lapsilähtöistä toimintaa, keskustelua, pohdintaa ja neuvottelua. Toimiessamme pienissä ryhmissä, jokainen lapsi tulee yksilöllisesti kohdatuksi ja kuulluksi.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa hyvä päivä koostuu lapsen kunnioittavasta kohtaamisesta hänen tunteistaan tai tarpeistaan riippumatta. **Sallimme kaikki tunteet niitä arvottamatta.**

Osallisuuden pedagogiikan avulla vahvistamme lapsen itsetunnon kehittymistä ja lapsen vaikuttamisen mahdollisuuksien lisääntymistä itseään koskeissa asioissa. Lapsi saa olla toimijana omassa elämässään ja oppia näin elämänhallintaa. Lapselle merkityksellinen toiminta lähtee lapsen omista kokemuksista ja häntä kiinnostavista asioista, joihin lapsen on helppo sitoutua. **Jokainen lapsi on osaava ja kykenevä.**

Osallisuuden toteutumisessa tärkeää on henkilöstön ja lapsen välinen neuvottelu sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi on ensin osoittanut kiinnostuksensa jotakin toimintaa kohtaan, mutta toiminnan alkaessa kieltäytyy osallistumasta. **Henkilöstön tehtävänä on motivoida lasta sekä neuvotella lapsen kanssa toiminnan toteuttamisesta niin, että osallistuminen toimintaan mahdollistuu hyvillä mielin.** Lapset pystyvät vaikuttamaan omaan arkeensa ja aikuiset tukevat lapsia sitoutumaan omiin valintoihinsa ja saamaan näin onnistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia toimijuudesta omassa arjessaan.

Kunnioittava kuunteleminen

Kaikessa arjen toiminnassa painopisteemme on vuorovaikutuksessa niin lasten, huoltajien, henkilöstön kuin yhteistyötahojenkin kanssa. Lasten leikki ja ideat näkyvät ja kuuluvat Lempäälän varhaiskasvatuksessa. Lapsia ohjataan aktiivisesti vuorovaikutukseen, jossa jokainen tulee kuulluksi ja huomioduksi, aikuiset toimivat esimerkkinä käyttäen katsekontaktia ja kunnioittavaa kuuntelua. Kaikkien lasten kuulluksi tuleminen varmistetaan, jotta kaikki äänettömätkin toiveet tulevat huomioduksi.

Vuorovaikutusvastuu on jakamattomasti henkilöstöllä. Henkilöstömme on tietoinen valtasuhteista ja tiedostaa lapsen oikeudet omiin päätöksiin. Ympäristön järjestelyillä ja asioiden katsomisella lapsen maailmasta käsin, vaikutamme valtasuhteiden tasapainottumiseen, säilyttäen vastuun kuitenkin henkilöstöllä. Osallisuuden pedagogiikan toteutumista arvioimme ja suunnittelemme osana varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaista suunnittelua ja arviointia. **Varmistamme lasten osallisuuden tunteen ja kuulluksi tulemisen kokemukset, lapsen iästä ja ilmaisen keinoista riippumatta.**

Lasten mielenkiinnon kohteiden selvittämiseksi ja osallisuuden tunteen mahdollistamiseksi pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa käytämme Lempäälässä seuraavia menetelmiä:

- ✓ havainnoimme lapsia yksilöinä ja ryhmän jäsenenä mm. leikissä mukana ollen
- ✓ toimimme päivittäin pienissä ryhmissä, joissa aikuinen toimii yksin vastuullisena oman pienryhmänsä kanssa
- ✓ käytämme ja kehitämme erilaisia työvälineitä lasten havainnoinnin, dokumentoinnin ja ideoiden keräämiseksi ja liittämiseksi suunnittelun ja toiminnan pohjaksi
- ✓ pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen pohjaksi Lempäälän varhaiskasvatuksessa laaditaan ryhmäkohtainen pedagoginen toimintasuunnitelma

Lasten mielenkiinnon kohteet ja aloitteet toimivat yhteisten projektien, ideoinnin ja suunnittelun pohjana. Henkilöstö havainnoi aktiivisesti lasten leikkiä ja toimintaa sekä hyödyntävät havainnointitietoa suunnittelussa ja toiminnassa. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Toimintaa muokataan vastaamaan lasten toiveita ja tarpeita. **Yhdessä lasten kanssa suunnitellaan ja muokataan toimintaympäristöä ja rikastutetaan leikkiä.**

Toteutamme inklusiivista kokopäiväpedagogiikkaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa siten, että **lapsen päivästä muodostuu eheä kokonaisuus.** Varhaiskasvatuspäivä on kaikkine toimintoineen arvokas ja merkityksellinen, toiminta on tavoitteellista ja suunnitelmallista koko päivän ajan niin sisällä kuin ulkona. Arvioimme totuttuja toimintatapoja ja rakenteita, kehitämme niitä vastaamaan joustavaa ja pedagogista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisuutta.

Yhteisöllisyys

Lempäälän varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että jokainen sen jäsen tuntee kuuluvansa yhteisöön. Lapset, huoltajat, henkilöstö eri palvelumuodoissa ja varhaiskasvatuksen hallinto muodostavat yhteisön, jossa kaikilla on tärkeä ja merkityksellinen rooli.

Työyhteisöissä henkilöstö kantaa vastuuta kaikista lapsista ja toimimisesta yli ryhmärajojen.

Työskentelyssä huomioimme päivittäin erilaiset tilanteet ja työyhteisön näkökulmat siten, että näemme kokonaisvastuun omasta työyhteisöstä, muista yksiköistä ja palvelumuodoista. Arjessa työskentely näkyy auttamisena, yhdessä tekemisenä, toisten huomiointina ja yhteisiin sovittuihin toimintatapoihin sitoutumisena.

Kutsumme kylään

Mahdollistamme lasten vertaisryhmä- ja pienryhmätoiminnan yhteisöissä ja eri palvelumuotojen välillä sekä järjestämme yhteisiä tapahtumia. Kiinnitämme huomiota huoltajien verkostoitumiseen ja yhteisöllisyyden tunteen lisäämiseen järjestämällä esimerkiksi erilaisia tapahtumia perheille.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa henkilöstö arvostaa toinen toisensa koulutustaustaa ja ammatillista osaamista. Henkilöstö osallistuu yksiköissä ammatillisiin tiimeihin ja koulutuksiin. Lempäälän varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä myös koulutuksia, joita järjestetään säännöllisesti koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Ne vahvistavat yhteisöllisyyttä sekä jokaisen näkemystä ja vastuuta varhaiskasvatuspalveluiden kokonaisuudesta.

Tehdään yhdessä

Yhteisöllisyytemme Lempäälän varhaiskasvatuksessa perustuu positiiviseen, avoimeen ja kunnioitta-vaan vuorovaikutukseen. Vahvistamme yhteisömme keskustelukulttuuria ja avointa ilmapiiriä. **Näemme erilaisuuden rikkautena ja haastavat vuorovaikutustilanteet tärkeinä kokemuksina sekä oppimisen mahdollistajina.** Päivittäiset kohtaamiset ja vuorovaikutuksen laatu kaikissa pienissäkin hetkissä ovat tärkeitä ja merkityksellisiä.

Keskustelukulttuurissamme jokaisen yhteisön jäsenen, lapsen ja aikuisen, mielipide tulee kuulluksi. Keskustelut ja neuvottelut ovat osa arkeamme ja lisäksi järjestämme niille aikaa erilaisissa foorumeissa kuten lasten kokoukset, ryhmien palaverit, ammatilliset tiimit ja työyksiköiden erilaiset kokoontumiset, vertaisjohtajuusalueiden (vertu) työryhmien kokoontumiset ja eri vertutyöryhmien yhteiset kokoontumiset. Keskustelujen kautta yhdessä suunnittelemme, arvioimme, kehitämme ja toteutamme vuorovaikutusta ja yhteisöllistä toimintaa.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa lapsen mielipide, ajatukset ja tunteet ovat arvokkaita ja henkilöstömme kuuntelee ja huomioi niitä. Yhteisöllisyys on yhdessä tekemistä ja arjen toiminta perustuu lasten mielenkiinnon kohteisiin ja heidän omiin suunnitelmiinsa. Oppimisympäristöissämme näkyy ja kuuluu leikki, lasten vaikuttaminen, ideointi ja heidän oma kädenjälkensä. Näin yhteisöllisyys tulee näkyväksi kaikille, myös huoltajille.

Vahvistamme jokaisen lapsen yhteisöllisyyden kokemusta ja tuemme kaverisuhteiden syntymistä. Riidat sovittelemme neuvottelemalla, lapset ovat itse aktiivisessa roolissa ja henkilöstön tehtävä on kysymysten kautta ohjata neuvottelua.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa **henkilöstö toimii työntekijöinä ja alaisina ammatillisesti ja vastuullisesti sekä sitoutuu yhdessä sovittuihin tavoitteisiin ja yhteisiin sopimuksiin.** Yhteisöllisyyden rakentumiselle on merkityksellistä, että **arjen työotteessa näkyy positiivinen asenne ja hyvän ilmapiirin vaaliminen. Jokainen on osaltaan vastuussa yhteisöllisyyden rakentumisesta.**

Luottamuksellisuus ja avoimuus sekä kannustaminen ja palautteen antaminen ovat henkilöstölle tärkeitä yhteisen tekemisen äärellä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisuus on merkityksellistä, arvioimme omaa työskentelyämme ja jaamme osaamistamme yhteisön hyväksi. Rakenname yhteisöllisyyttä olemalla mukana lasten leikeissä, peleissä ja muissa lasten arjen toiminnoissa.

Tulevaisuusajattelu

Ennakoiden yhdessä muutokseen

Varhaiskasvatuksessa tehtävä työ ei ole enää tässä hetkessä olevien arvojen ja asenteiden siirtämistä lapsille vaan **tarvitsemme tulevaisuuteen suuntaavaa kasvatustajattelu**: minkälaisia tietoja, taitoja ja osaamista tämän hetken lapset, tulevaisuuden aikuiset tarvitsevat ja tulevat tarvitsemaan?

Lempäälän varhaiskasvatuksessa huolehdimme siitä, että jokaisella lapsella toteutuu tasa-arvoiset mahdollisuudet kasvaa aktiiviseksi toimijoiksi sekä olla osallisia ja vaikuttajia alati muuttuvassa yhteiskunnassa. Tulevaisuuteen suuntaavan kasvatustoimintamme avulla ohjaamme lasta muodostamaan omia mielipiteitä ja arvioimaan kriittisesti ja eettisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja. **Toimintamme perusta on positiivinen kasvatustajattelu, joka näkyy lasten ja henkilöstön aktiivisuutena ja ilona päivän jokaisessa hetkessä.**

Kestävä ja hyvinvointia edistävä elämäntapa

Pidämme huolta - luomme viihtyisän ja turvallisen ympäristön

Lempäälän varhaiskasvatuksessa edistämme jokaisen lapsen terveen itsetunnon kehittymistä sekä tunnesäätelyn taitoja. Lapsi voi ilmaista kaikkia tunteitaan turallisessa ilmapiirissä. Lasten ristiriitatilanteita selvittelemme keskustellen ja sovittamalla **MiniVerso** -sovittelumallia käyttäen. Lapsilla on itsellään aktiivinen rooli riidan sovittelussa ja henkilöstömme tehtävä on ohjata tasa-arvoista keskustelua kysymysten kautta. Lempäälän varhaiskasvatuksessa on Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, jota on yksikkökohtaisesti tarkennettu.

Koko henkilöstömme toteuttaa kestävän elämäntavan periaatteita ja toimii esimerkkinä lapsille. Jätteiden kierrätyksestä huolehdimme yhdessä lasten kanssa. Arjessa huomioimme esim. veden ja papereiden järkevän käytön. Toiminnassamme hyödynnämme kierrätys- ja luonnonmateriaaleja. Leluja kierrätämme ryhmissä ja lasten kanssa yhdessä voidaan tutkia lelujen uusiokäyttöä tai korjaamista. Osana kestävän kehityksen ohjelmaa olemme panostaneet **Vihreä lippu -ohjelmaan** ja kahdelle päiväkodillemme on myönnetty pysyvä vihreä lippu. **Jokaisessa yksikössämme on kestävän kehityksen vastuhenkilö.**

Henkilöstömme ohjaa lapsia huolehtimaan omista ja yhteisistä tavaroista sekä jakamaan niitä muiden kanssa. Hyödynnämme Lempäälän monipuolista ympäristöä ja luontokasvatukseen liittyviä mahdollisuuksia. Vahvistamme jokaisen lapsen luontosuhdetta ja lapset alkavat oppia sen merkitystä ihmisen hyvinvoinnille.

Innostamme lapsia liikkumaan ja kokemaan liikkumisesta onnistumisen iloa. **Lempäälän varhaiskasvatuksen liikuntasuunnitelma** ohjaa lasten liikkumista varhaiskasvatuksessa. Henkilöstö kehittää ravitsemukseen ja ruokakasvatukseen liittyviä käytänteitä positiivisesti ja kannustavasti.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkauksessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

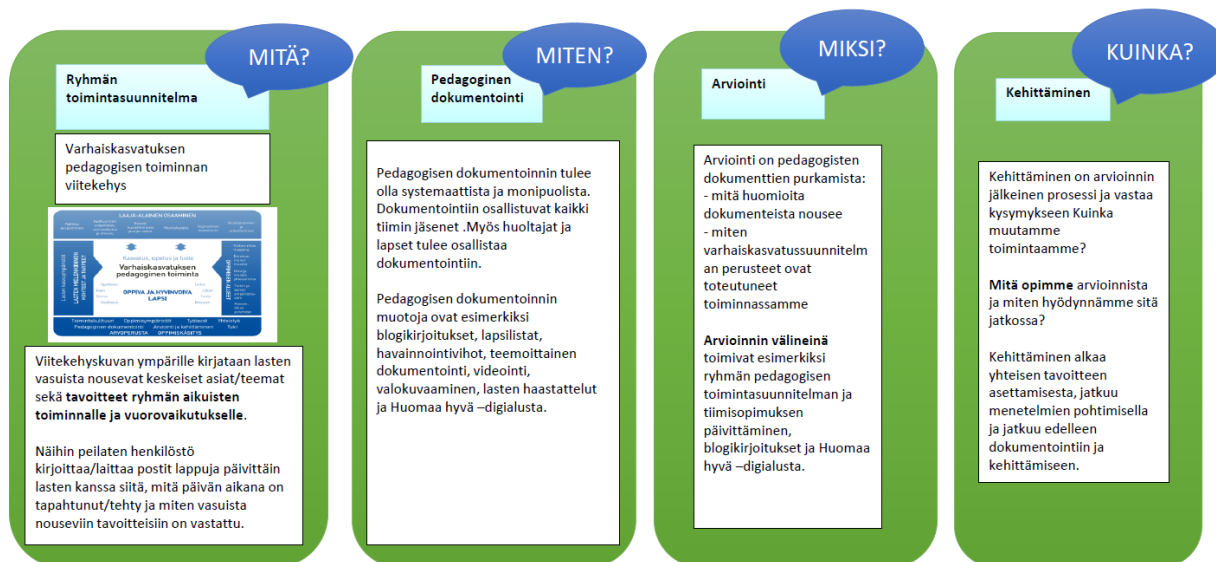
TAMPEREEN
KAUPUNKISEUTU

Henkilöstö toteuttaa yhdessä lasten kanssa digitaalisin menetelmin monipuolista pedagogista dokumentointia. Lapset ovat osallisina dokumentoinnissa esimerkiksi videoimalla, valokuvaamalla tai äänittämällä itse.

Erilaisia talletettuja dokumentteja käydään läpi myöhemmin lasten kanssa, tiimipalavereissa sekä huoltajien tapaamisissa kuten vasu -keskusteluissa. Digitaalisia dokumentteja hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Digitaalista dokumentointia voidaan hyödyntää myös tukea tarvitsevien lasten moniammatillisessa yhteistyössä muun muassa videomateriaalia käyttäen.

MITÄ? MITEN? MIKSI? KUINKA?

LEMPÄÄLÄN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA KÄYTÖSSÄ KOKO PROSESSIN AJAN!

Lempäälän varhaiskasvatuksessa pedagogisen suunnittelun ja dokumentoinnin pohjana toimii pedagogisen toiminnan viitekehyskuva (s.60). **Suunnittelemme toimintaa yhdessä lasten kanssa lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan.** Pedagogisen toiminnan viitekehyskuvaan kirjaamme säännöllisesti tekemisiä ja asioita, jotka syntyvät lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa.

Monipuoliseen havainnointiin pohjautuvalla pedagogisella dokumentoinnilla henkilöstö kuvaa lasten leikkiä, oppimista, tunneilmaisua, tapaa ajatella ja kohdata ilmiöitä (ryhmänä ja yksilöinä) sekä ryhmän oppimisen tapoja ja oppimisprosesseja. **Varhaiskasvatuksen arjessa nähdään jokaisen hetken pedagoginen tärkeys.** Lapset ovat aktiivisesti mukana kuvatessaan ja kertoessaan siitä toimintakulttuurista, jossa yhdessä elämme. **Toiminnan suunnittelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, suunnitelmaa muutetaan arjessa spontaanisti lasten mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.** Suunnittelun pohjalla on lasten aktiivinen osallisuus ja toimijuus varhaiskasvatuksen arjessa.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa jokaisella päiväkotiryhmällä ja perhepäivähoitajalla on **oma suljettu blogi**, jota pääsevät lukemaan vain kyseisen ryhmän lasten huoltajat. Blogeissa lapset kertovat yhdessä henkilöstön kanssa ryhmän arjesta kuvin ja tekstein. Arjen kuvauksissa tehdään näkyväksi lasten osallisuus ja toimijuus sekä oppimisprosessit, joista näkyy oppimisen ilo. **Blogi perustuu Lempäälän varhaiskasvatuksen strategiaan painopiste alueisiin.**

Havainnointiin ja lasten mielenkiinnon kohteisiin perustuen henkilöstö muokkaa ja arvioi oppimisympäristöjä lapsen hyvinvointia, oppimista ja inklusiivisuutta tukeviksi. Henkilöstölle dokumentaatio toimii ammatillisen kasvun välineenä; se haastaa kasvattajat keskustelemaan ja arvioimaan omaa toimintakulttuuriaan ja työmenetelmiään.

Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa huoltajien osallisuuden lastensa arjessa. Osallistuminen oman lapsensa varhaiskasvatuksen arkisiin keskusteluihin, suunnitteluun ja arviontiin helpottuu avoimen havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin avulla.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt ovat monipuolisia ja **lasten mielenkiinnon mukaan vaihtuvia**. Henkilöstö huolehtii, että lapsilla on mahdollisuus erilaiseen toimintaan koko päivän ajan. Välineet ja materiaalit ovat esillä ja lasten saatavilla omaehtoiseen leikkiin, yhteisiin sääntöleikkeihin, kädentaitoihin tai vaikka liikuntaan. Tavoitteena on laajentaa lapsen mahdollisuuksia löytää itselleen luontaisia tapoja toimia.

Pienemmät ryhmät muotoutuvat Lempäälän varhaiskasvatuksessa joustavasti ja arjessa on mahdollista muodostaa erikokoisia kokoonpanoja, erilaisia leikkejä ja tilanteita varten. Henkilöstön läsnäolo mahdollistaa tilanteiden muutokset, lasten toiveiden huomioimisen ja kaikkien lasten osallisuuden erilaisissa tilanteissa. Yhdessä lasten kanssa kehitämme uusia ja monipuolisia toimintatapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryh-

mässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmaisuutta.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa **toimiminen pienemmissä ryhmissä** on toimintamme suunnittelun ja toteutuksen lähtökohta. Pienemmissä ryhmissä toimiminen mahdollistaa lasten leikille rauhan sekä lapselle kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksen. Lasten leikeissä sekä sisällä että ulkona henkilöstö on läsnä leikkimällä lasten kanssa ja havainnoimalla leikkiä. **Henkilöstö on tietoinen siitä, mitä ja miten lapset leikkivät sekä mistä lapset leikeissä puhuvat.** Havaintojensa tueksi aikuinen tarvitsee sensitiivisyyttä ja tunneälyä havaitakseen millaiseen rooliin häntä leikissä, milloinkin tarvitaan. Lapsen kokemaan osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen vaikuttaa leikkeihin mukaan pääseminen ja niissä tasavertaisena toimiminen. Leikeissä lapset oppivat myös omien näkemysten esille tuomista ja neuvottelun taitoja.

Oppimisympäristöt rakennamme yhdessä lasten kanssa tukemaan monipuolista ja pitkäkestoista leikkiä, esim. kalusteita sijoittelemalla ja leikkivälineitä vaihtelemalla. **Joustavalla päiväjärjestyksellä mahdollistamme sisä- ja ulkoleikit päivän kaikkina aikoina.** Varhaiskasvatuksessa lasten käytössä ovat kaikki turvalliseksi leikkiympäristöksi arvioidut tilat. Hyödynnämme aktiivisesti lähiympäristöä, kuten metsiä ja leikkipuistoja leikkiympäristöinä.

Henkilöstö luottaa lasten kykyyn ideoida ja rakentaa leikkejä, erilaisia tiloja, leluja, materiaaleja ja välineitä monipuolisesti hyödyntäen. Lasten leikkivälineiden ja -tarvikkeiden sekä leikkipaikkojen valintaa helpotamme kuvien avulla. Lasten leikissä ”mikä vaan voi olla mitä vaan”. Leikkivälineitä voi käyttää sekä sisä- että ulkotiloissa. **Lapset osallistuvat leikkivälineiden hankintaan esittämällä toiveitaan esim. lasten kokouksissa.**

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen

myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankoh-
taisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tar-
kastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoit-
teena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikut-
taa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan
vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimer-
kiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammat-
tien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivi-
sesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median
tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja
sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja
mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja tois-
ten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnalli-
sissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympä-
ristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Var-
haiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suh-
tautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **tekno-
logiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset
auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina.
Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajatte-
lunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havain-
nollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä
tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan
pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esi-
merkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella,
vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja
muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, poh-
timisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leik-
kiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumää-
riä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa

mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Eriyistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi ra-

kennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapii-
rissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Arjen tilanteissa varhaiskasvatuksen henkilöstö keskustelee lasten kanssa oikean ja väärän erottamisesta. Teemme lasten kanssa yhdessä sopimuksia mm. ulkoiluun liittyen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö lukee lapsille ilmeikkäästi ääneen kirjoja ja mallittaa kielten rikasta maailmaa. Jokainen hetki on merkityksellinen vuorovaikutushetki ja mahdollisuus kuulemiselle, loruttelulle ja laulelulle.

Henkilöstö kannustaa lapsia rohkeasti käyttämään erilaisia ilmaisutapoja; ääntään, eleitään ja ilmeitään. Antamalla aikaa vuorovaikutustilanteille niin henkilöstön, lasten kuin huoltajienkin välillä, osoitamme arvostustamme toisiamme ja vuorovaikutusta kohtaan.

Varhaiskasvatuksessa lapset tekevät ja tuottavat itse kulttuurielämyksiä; näytelmiä, näyttelyitä, konsertteja ja muita erilaisia esityksiä. Yhteistyössä kulttuurikeskus PiiPoon kanssa toteutamme esimerkiksi erilaisia ”Taiteilija päiväkodissa” -projekteja. Retkeilemme lähiseudun erilaisissa kulttuurikohteissa opetellen paikallista kulttuurihistoriaa. **Hyödynnämme monipuolisesti henkilöstön erityisosaamista erilaisten luovien toimintojen toteutuksessa.**

Jokaisessa varhaiskasvatysyksikössä toimii liikuntatiimi, jonka tehtävänä on lisätä ja edistää lasten luontaista liikkumista arjessa. Henkilöstö mahdollistaa liikuntavälineiden käytön ja ympäristön muokkaamisen liikkumisen tarpeisiin yhdessä lasten kanssa. Ideoimme ja suunnittelemme lasten kanssa liikkumismahdollisuuksia lisääviä toimia. **Vältämme jonottamista ja turhaa istumista.**

Lempäälän varhaiskasvatuksessa lapsia rohkaistaan aktiivisesti tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. **Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta.**

Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että **yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan säännöllisesti työyhteisössä.** Lisäksi työyhteisössä tulee säännöllisesti pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät henkilöstön puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät arjessa lapsille.

Henkilöstön tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa käytetään monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä yhteistyökumppaneita (esim. seurakunta), vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Arvokasta on kulttuuriperinteen siirtäminen tuleville sukupolville esim. keskustelujen ja vierailujen avulla.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen.

Sapere – ruokakasvatus

Lempäälän varhaiskasvatuksen arjessa toteutetaan positiivista ruokakulttuuria **Sapere** -menetelmän avulla. Sapere on ruokakasvatusmenetelmä, jossa lapset tutustuvat ruokien maailmaan aistiensa välityksellä. **Menetelmä perustuu aistikokemuksiin**, joiden kautta lapsi oppii uusia asioita ruokamaailmasta: elintarvikkeista, ruoasta, ruoan alkuperästä ja sen valmistuksesta. Ruokaan tutustutaan iloisesti ja ilman pakotteita.

Lasta tuetaan positiivisesti erilaisten ruokien maistamiseen, ei pakoteta, Saperen mukaan jo sormella koskettaminen on maistamista.

Lasta ei pakoteta syömään, syöminen perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja lapsen omaehtoisuuteen. Lapsen jättäessä aamupuuron tai lounaan syömättä, **hän saa kuitenkin leivän, maidon tai muut lisukkeet. Leipä ja maito tarjotaan aina samanaikaisesti ruoan kanssa.** Lapset ottavat ruuan itse, ikätasonsa mukaisesti. Ruokailutilanteet ovat kiireettömiä ja tasapainoisia yhteisiä oppimis- ja kasvatustilanteita varhaiskasvatuksen arjessa, niissä on aikaa yhteiselle keskustelulle ja ihmettelylle. Aikuinen on läsnä ja esimerkkinä ruokailutilanteissa. Sillä, miten ruoasta puhumme, on suuri merkitys. Hyödynnämme ruokailutilanteissa pienissä ryhmissä toimimista ja porrastamme ruokailuja.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romani-kielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaninyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteeseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa tarjoamme **suomenkielistä varhaiskasvatusta**. Ruotsinkielisen varhaiskasvatuspalvelun tarjoamme ostopalveluna. Lempäälän kunnassa englanninkielistä varhaiskasvatusta on valittavissa yksityisen palveluntuottajan järjestämänä palveluna.

Lempäälän varhaiskasvatuspalveluissa huomioidaan eri kieli- ja kulttuuritaustaiset perheet. Henkilöstö tutustuu aloituskeskustelun ja tutustumisen aikana perheiden kulttuuriperinteisiin, katso-
muksiin ja tapoihin. **Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa jokaisen lapsen ja perheen kanssa aloitettavan yhteistyön yksilöllisesti.** Kotouttamisohjelman piirissä olevien lapsiperheiden kotoutumista tuetaan ja suunnitellaan Lempäälän kunnan kotouttamisohjelman mukaisesti, yhteistyössä maahanmuuttajatyötä tekevien toimijoiden kanssa.

Kielitietoinen pedagogiikka koskettaa kaikkia lapsia. Se sisältää kielitietoisien oppimisympäristön arviointia ja muokkaamista sekä tarvittaessa yksilöllisen monikielisyyden ja suomi toisena kielenä -oppimisen tukemista jokaisessa lapsiryhmässä. **Kielitietoisten toimintatapojen kehittämiseksi käytämme KieliPeda-työvälinettä,** joka toimii myös pohjana suomen kielen oppimisen tukemisen suunnittelulle. **Suomi toisena kielenä (S2) -opetusta** annetaan jokaisessa lapsiryhmässä niille lapsille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi. S2-opetuksen tavoitteet ja menetelmät sovitaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa ja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan S2-suunnitelmaksi. **Tavoitteena on lapsen suomen kielen oppimisen tavoitteellinen tukeminen, joka tapahtuu varhaiskasvatuksen arjessa leikissä ja päivittäisissä toiminnoissa lapsen osallisuus huomioiden. Suomen kielen tukemisen suunnittelu ja toteutuksen varmistaminen arjessa on varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla,** käytännön toteuttamiseen osallistuu varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi ryhmän muu henkilöstö.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista

- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoai-kaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Lempäälän varhaiskasvatus on järjestetty inklusiivisesti, mikä tarkoittaa kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä jokaisen lapsen yksilölliset tuen tarpeet huomioiden niin, että lapsi pystyy olemaan osallisena vertaisryhmässä. Lapsen yksilöllinen kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki toteutuu yhteisöllisesti varhaiskasvatuksen arjessa lapsen omassa lapsiryhmässä. Neuvottelemme yhdessä huoltajien kanssa lapsen sijoittumisesta varhaiskasvatukseen ja tuen järjestämisen sisällöistä lapsiryhmässä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja varhaiskasvatuksen perheohjaaja ovat kehityksen ja oppimisen tuen asiantuntijoita Lempäälän varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja ovat mukana lapsiryhmien muodostamisessa aina, kun ryhmään on tulossa tuen tarpeessa olevia lapsia. Lasten tuen järjestämisessä huomioidaan pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset näkökulmat. Lapsiryhmiä muodostettaessa voidaan tarvittaessa pienentää lapsiryhmän kokoa tai lisätä ryhmään avustaja. Ryhmäavustaja toimii lisäresurssina lapsiryhmässä ja ryhmäavustajan työnkuva laaditaan lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti.

Koko varhaiskasvatushenkilöstön tehtävänä on vastata siitä, että arjessa sovitut, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tuki- ja kuntoutustoimet toteutuvat käytännössä ja niitä arvioidaan säännöllisesti ja muutetaan tarpeen mukaisesti. Henkilöstön perehdytys ja koulutus lapsen kehityksen ja oppimisen tuen sisältöihin on säännöllistä ja jatkuvaa. Lempäälän varhaiskasvatuksessa on laadittu **Kasvun tuen ohjelma**, joka ohjaa tuen suunnitelmallista toteuttamista ja arviointia varhaiskasvatuksen arjessa.

¹¹² Varhaiskasvatustilaki 35 ja 38 §

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päättös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

Lapsen tukea ovat rakentamassa varhaiskasvatushenkilöstön kanssa yhteistyössä lapsen huoltajat ja tarvittaessa monialainen verkosto. Lapsen tuen vahvistaminen voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen perusteella tai huoltajan, lastenneuvolan tai hyvinvointipalveluiden henkilöstön aloitteesta. Huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita. Lapsen mielenkiinnonkohteet ja vahvuudet toimivat tuen suunnittelun pohjana ja niitä kartoitetaan lapsen ikään ja kehitysvaiheeseen sopivalla tavalla esimerkiksi lasta havainnoimalla tai haastatteleamalla kuvien avulla.

Yhteistyön käytäntöjä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Henkilöstö yhdessä huoltajien kanssa miettii tarpeen mukaiset yhteistyötahot. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee varhaiskasvatusyksiköissä osana lapsiryhmien arkea ja on näin ensisijainen taho tuen tarpeen arvioimisessa ja tukitoimien suunnittelussa. Varhaiskasvatuksen perheohjaaja on käytettävissä lapsen tuen suunnittelussa varhaiskasvatuksessa. Monialainen yhteistyö järjestetään lapsen tarpeiden mukaan, jolloin tuen suunnitteluun voi osallistua esimerkiksi lapsen puheterapeutti, toimintaterapeutti ja terveydenhoitaja. **Monialaisen yhteistyön tavoitteena on luoda kokonaisvaltainen tuki lapsen kasvuun ja kehitykselle.**

Kuntien välillä tai yksityiseen varhaiskasvatukseen siirtyvän lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään **huoltajan luvalla** uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Jos huoltaja ei anna varhaiskasvatussuunnitelman siirtämiseen lupaa, siirretään varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömät tiedot. **Tiedon siirtämisestä vastaa lähettävä taho.**

Lapsen saadessa tehostettua tai erityistä tukea teemme yhteistyötä esiopetuksen kanssa varmistaksemme tuen jatkuvuuden varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Erityisen tuen lasten tiedonsiirtopalaveri huoltajien ja muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa järjestetään esiopetusta edeltävänä keväänä.

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoiton henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla

¹²⁰ Varhaiskasvatustalaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatustalaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatustalaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatustalaki 35 ja 38 §

tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoi-

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

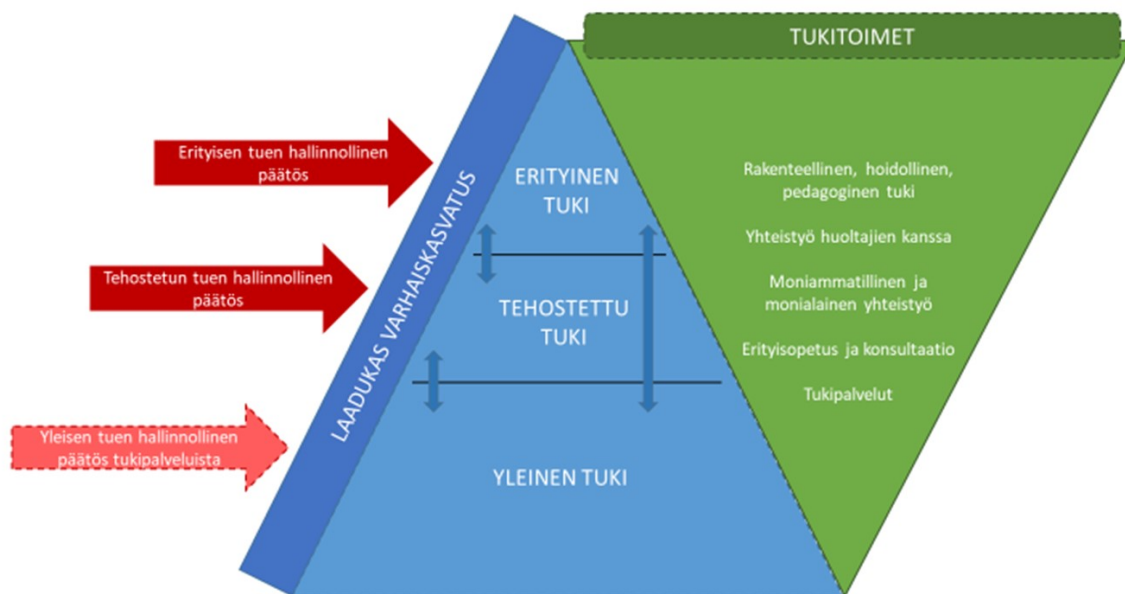
toon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Lähde, OKM Kirsi Alila

Jokaisella lapsella on oikeus saada riittävää tukea oikeaan aikaan. **Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille.** Yleinen

tuki koskee kaikkia varhaiskasvatuksen piirissä olevia lapsia ja sitä toteutetaan osana perustoimintaa, tavoitteena vaikuttaminen varhaisessa vaiheessa. **Yleinen tuki on yhtä kuin varhaiskasvatuksen laadukas kokopäiväpedagoginen arki.**

Joskus yleistä tukea on tarpeen tehostaa esimerkiksi kielen kehityksen tai tarkkaavaisuuden haasteiden tukemiseksi. Tällöin tuen tasoa vahvistetaan **tehostettuun tukeen**. Jos lapsella on tuen tarvetta useammalla osa-alueella ja tuen tarve on kokoaikaista, on mahdollista vahvistaa tukea **erityiseen tukeen**, jolloin tehostettua tukea tehostetaan entisestään. **Tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja tuen tasoilla on mahdollisuus liikkua tarpeen mukaan.** Tukitoimet suunnitellaan kunkin lapsen tarpeiden mukaan yhteistyössä huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Lasten tuen järjestämisessä huomioidaan pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset näkökulmat kaikilla tuen tasoilla. Tavoitteena on, että lapsen tarpeet tulevat huomioiduksi mahdollisimman varhain, jolloin voimme yhdessä saada aikaan pysyviäkin muutoksia ja ennaltaehkäistä haasteita tulevaisuudessa sekä ennen kaikkea toteuttaa yhdessä lapselle arkea, joka tukee juuri hänen kehitystään parhaalla mahdollisella tavalla.

Lempäälän varhaiskasvatuksessa kaikki lapset ovat yhdenvertaisia ja heitä autetaan muokkaamaan myönteistä minäkuvaa. Henkilöstö kehittää aktiivisesti toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä muokataan lapsen vahvuuksista, tarpeista ja mielenkiinnon kohteista käsin. Henkilöstöä koulutetaan ja perehdytetään säännöllisesti ja kohdennetusti, jotta lapsen tukeen liittyvät tarpeet voidaan huomioida toimintaa suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa. Henkilöstö kirjaa havaintojaan, jotta lapsen kehityksen toteutumista voidaan seurata, arvioida ja kehittää. Periaatteena on lapsen osallisuuden arvostaminen. Toiminnassa on merkityksellistä lapsen oman mielipiteen kuunteleminen sekä lapsen mielenkiinnonkohteiden huomioon ottaminen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat arvioivat ja suunnittelevat tuen järjestämisen käytäntöjä ja niiden vaikutuksia.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Pedagogisten tavoitteiden toteutumista dokumentoidaan, seurataan ja arvioidaan jatkuvasti arjessa yhdessä lasten, huoltajien ja henkilöstön kesken. Yleisen tuen arvioinnin ja kehittämisen tueksi on käytössä **Tiimin pedagogiikan ja oppimisympäristön kartoitus yleisen tuen tasolla** -lomake. Lomake toimii henkilöstön apuvälineenä yleisen tuen toteutumisen kartoittamisessa sekä ryhmä- että yksilötasolla. **Varhaiskasvatusyksikön johtaja osallistuu yleisen tuen toteutumisen arviointiin vähintään kerran toimintakauden aikana jokaisen tiimin kanssa.**

Lapsi otetaan mukaan tuen tarpeen ja tukitoimien toteuttamisen arviointiin. Kun lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, varhaiskasvatuksen erityisopettaja on säännöllisesti mukana tukitoimien suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

Tukitoimet varhaiskasvatuksen arjessa aloitetaan heti tuen tarpeen ilmennyttyä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tukitoimet ja arvioidaan lapsen saama tuen taso yhteistyössä huoltajien kanssa. **Lapsen oma näkökulma otetaan huomioon iän ja kehitystason mukaisesti** esimerkiksi haastattelemalla ja havainnoimalla lasta. Tuen suunnittelussa ja seurannassa tehdään yhteistyötä tarvittaessa monialaisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan vähintään puolen vuoden kuluttua ja jatkossa kahdesti vuodessa yhdessä huoltajien kanssa. Monialainen arviointi toteutetaan vähintään kerran vuodessa. **Varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään toimintakauden aikana lisäkirjauksin.**

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan sähköisesti Päikky-järjestelmään. Kirjaamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. **Kun lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, kirjaukset tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.**

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvetaista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatuksessa tukeen liittyvät hallintopäätökset valmistelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Kunnallisen varhaiskasvatuksen osalta varsinaisen päätöksen valmistelun pohjalta tekee koordinoiva varhaiskasvatussyksikön johtaja. Yksityisen varhaiskasvatuksen osalta varsinaisen päätöksen valmistelun pohjalta tekee varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö. Ennen tukeen liittyvää hallintopäätöstä lapsen huoltajia on kuultava. Lempäälän varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu toimii samalla huoltajien kuulemistilaisuutena.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt

- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako

- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädettyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Lempäälän kunnassa ei ole tarjolla vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatuspalvelua. Perhe voi halutessaan etsiä lapselleen tämän vaihtoehdon jonkun muun kaupungin tai kunnan palvelutuotannosta. Jos valinta on yksityinen palvelutuotanto muussa kunnassa tai kaupungissa, perheen valintaa tuetaan yksityisen hoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen kuntalisän tai palvelusetelin avulla.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa hen-

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

kilöston vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään arviointisuunnitelman mukaisesti sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen pohjalta. **Arvioinnista ja kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen johtotiimi yhdessä varhaiskasvatussyksiköiden johtajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa.**

Henkilöstö tekee toimintakauden alkaessa oman ryhmän tiimisopimuksen, jossa sovitaan työtehtävistä ja vastuista sekä laadukkaan vuorovaikutuksen käytännöistä. **Ryhmän pedagogiset toimintasuunnitelmat** laaditaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta, näin **asetetaan tavoitteet aikuisten pedagogiselle toiminnalle arjessa**. Ryhmän pedagogista toimintasuunnitelmaa arvioidaan arjessa säännöllisesti ja tarvittaessa asetetaan aikuisten pedagogiselle toiminnalle uusia tavoitteita, lasten muuttuneista tarpeista käsin.

Ryhmän toimintaa arvioimme tiimisopimuksen ja ryhmän pedagogisen toimintasuunnitelman näkökulmasta säännöllisesti. Ryhmän pedagoginen toimintasuunnitelma kehittyy kauden edetessä lasten, huoltajien ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen myötä. **Aikuisten toiminnalle asetettujen pedagogisten tavoitteiden toteutumista arvioidaan tiimin itsearviointi -lomakkeella kaksi kertaa toimintavuoden aikana.**

Koko varhaiskasvatuspalveluiden toimintaa arvioidaan vuosittain kaikille lapsille, huoltajille ja henkilöstölle suunnatuilla kyselyillä. Tämä toimii huoltajille yhtenä vaikuttamisen kanavana suhteessa oman lapsen varhaiskasvatukseen.

Lempäälän kunnan kotisivuilla on kuntalaisille suunnattu palautekanava, jonka kautta saatu palaute ohjataan asiasta vastaavalle tehtäväalueelle. Saatu palaute otetaan huomioon toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lempäälän kunnassa tuotetun yksityisen varhaiskasvatuksen laatua ohjataan ja valvotaan Tampereen kaupunkiseudulla yhteisesti sovitulla tavalla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toimeenpanon arviointia täydennetään Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ohjaamalla tavalla.